

Yayın Geliş Tarihi: 03.03.2023
Yayına Kabul Tarihi: 04.04.2023
Online Yayın Tarihi: 15.09.2023
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1259600>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 25, Sayı: 3, Yıl: 2023 Sayfa: 1096-1139
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE SÜRMENE DOĞUMLU DEVLET MEMURLARININ BİYOGRAFİLERİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME (1879-1909)

Mustafa DAĞ*

Öz

Bu çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu'nda memurluk vazifesini üstlenmiş devlet adamlarının biyografilerini içeren Sicill-i Ahvâl Defterlerinden tespit edilen Sürmene doğumlu devlet adamlarının hayat hikayeleri ele alınmıştır. Bu bağlamda, Sürmene kâza merkezi ile kâzanın idari yapısı içerisinde bulunan köylerde doğmuş yirmi beş memur tespit edilmiştir. Çalışmada bu memurların doğum yılları ve yerleri, şöhretleri, isimleri, lakapları, unvanları, eğitim durumları, vazifelendirildikleri görevler, aldıkları maaşlar, başarılarından dolayı almış oldukları ödül ile usulsüz girişimler neticesinde haklarında verilen cezalara dair bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca babalarının isim, şöhret, unvan ve icra etmiş oldukları son görevlerine dair bilgilere yer verilmiştir. Kayıtlarda geçen bu tür bilgiler imkanlar dahilinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu çerçevede yürütülen çalışmada, Sürmene doğumlu memurların sosyal kökenleri, eğitim durumları, istihdam sahaları, başarı ile yasadışı girişimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Osmanlı Arşivinde yer alan Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri, Memur Sicil Zarfları ve Şûrâ-yı Devlet Sicillerinden istifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada inceleme eserlerden de yararlanılarak bu alanda literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sicill-i Ahvâl Defterleri, Sicil, Memur, Sürmene, Biyografi.

AN EVALUATION ON THE BIOGRAPHIES OF GOVERNMENT OFFICERS BORN IN SURMENE ACCORDING TO THE SİCİLL-İ AHVÂL REGISTERS (1879-1909)

Abstract

This study addressed the life stories of Sürmene-born statesmen identified in Sicill-i Ahvâl Defterleri (Ottoman Employment Record Books) containing the biographies of state officials who occupied the civil servant position in the Ottoman Empire. In this respect, 25 civil servants who were born in downtown Sürmene and villages located within the

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Dağ, M. (2023). Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Sürmene Doğumlu Devlet Memurlarının Biyografilerine Dair Bir Değerlendirme (1879-1909). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (3), 1096-1139.

* Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0003-4571-8115, mustafadag@harran.edu.tr.

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma değildir.

administrative domain of Sürmene town were identified. The study presented information about these civil servants' birth dates, birthplaces, reputations, names, nicknames, titles, and education levels as well as duties assigned to them, salaries earned by them, rewards granted to them due to their achievements, and penalties imposed on them because of their wrongful initiatives. Besides, information about their fathers' names, reputations, and titles as well as the last duties conducted by their fathers was given. Such sort of information included in the records was evaluated within the context of available means. The study performed in this framework endeavored to unveil Sürmene-born civil servants' social origins, education levels, areas of employment, achievements, and illegal initiatives. To this end, the Employment Record Books of the Ottoman Ministry of Interior, Civil Servant Record Envelopes, and Şûrâ-yı Devlet Sicilleri (Ottoman State Council Records) in Ottoman archives were utilized. The research targeted to contribute to the relevant literature in the field also by making use of review studies.

Keywords: Ottoman Employment Record Books, Employee Record, Civil Servant, Sürmene, Biography.

GİRİŞ

Sürmene'nin Kısa Tarihçesi

Sürmene'nin tarihçesine bakıldığında bölgede bulunan liman için Roma döneminde Hyssus Limen¹ (Psoron) tabirinin kullanıldığı görülmektedir. Bu tabir, Trabzon ile Rize arasında kalan limanı tanımlamak için önemlidir (Erüz vd., 2015, s. 542-543). Bir başka kaynakta Yssou Limen olarak geçen Sürmene için Bizans döneminde Sourmania, Susurmena ve Sousourmena isimleri kullanılmıştır (Aydın, 2017, s. 46). Sürmene'nin, Sinop civarlarından gelen Miletli koloniciler tarafından MÖ. 756 yılında kurulduğu görüşü genel olarak kabul görmektedir (Özsait, 1999, s. 35-45). Bu asrın sonlarına doğru ise bölge Kimmerlerin hâkimiyetine girmiştir. Ancak Kimmerlerin bölgeye yönelik akınlarının durması üzerine Miletliler MÖ. 670 yılından itibaren tekrar Karadeniz sahillerinde koloniler kurmaya başlamışlardır. Bu kolonilerden biri de MÖ. 656 yılında Trabzon'da kurulmuştur (Öksüz, 2005, s. 16-17).

Trabzon'da MÖ. 550 ile 330 yılları arasında Pers hâkimiyeti görülmüştür. MÖ. 331 yılında Büyük İskender'in idaresine giren bölge, İskender'in ölmesinden sonra (Aksoy, 1992, s. 31-32) Mitridates Ktistes'in MÖ. 298 yılında kurduğu Pontus Krallığı'nın denetimi altına girmiştir (Bilgin, 1990, s. 65-66). Daha sonra MÖ. 72 yılında Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Bir dönem bu hâkimiyet el değiştirmiş olsa bile MÖ. 63 yılında Sürmene'nin de içerisinde bulunduğu bölge kesin olarak Roma idaresine girmiştir (Lowry & Emecen, 2012, s. 296-301). 395 yılında Roma'nın ikiye ayrılmasıyla birlikte Trabzon ve çevresi Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir (Trabzon, 1884, s. 7184).

¹ MS. 64 yılında doğrudan Roma merkezine bağlanan bölgede bulunan liman günümüzde Araklı ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Bkz. (Bal, 2016, s. 32).

Anadolu'ya 1071 yılında yerleşen Selçuklu Türkleri, Doğu Karadeniz sahillerini denetim altına almıştır. Lakin 1075 yılında Bizans valisi Theodore Gabras Türkleri bölgeden uzaklaştırmıştır (Tellioglu, 2018, s. 369-370; Ayönü, 2008, s. 16). Nitekim 1204 yılında bölgede kurulan Trabzon Rum İmparatorluğu'nun hâkimiyeti tesis edilene kadar bölge genel olarak Bizans'ın yönetimi altında kalmıştır (Karakök, 2017, s. 2-3; Tellioglu, 2004, s. 141). Bu hâkimiyet 1461 yılına kadar devam etmiştir. Trabzon ve çevresi 1461 yılında Hersekzade Ahmet Paşa komutasındaki ordu tarafından ele geçirilerek Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (İnan, 2002, s. 289-291; Sakarya, 2010, s. 167; İnan, 2003, s. 74-75).

Sürmene, 1468 yılında Trabzon Sancağına bağlı bir nahiye olarak idare edilmiştir (Türkmenoğlu, 2016, s. 24). 1864 yılında çıkarılan vilâyet nizamnamesinin² ardından 1867'de düzenlenen yeni bir vilâyet nizamnamesi ile Osmanlı idari teşkilatında vilâyetler teşkilatlandırılmıştır (Değirmendere, 2015, s. 55). Bu vilâyetlerden biri de Trabzon olmuştur. Sürmene ise Of Kâzasına bir nahiye olarak bağlanmıştır. 1869 yılında nahiyenin merkezi Konakönü³ olmuştur. 1876 yılında Sürmene kâzasının merkezi Konakönü olmasına rağmen belediye binası ile diğer idari kurumların Gölansa⁴ ve Zaruha (Zarha) köylerinin birleştirilmesiyle oluşturulan Humurgan'da bulunması idari açıdan karışıklığa neden olmuştur. Bu karışıklığın çözümüne yönelik 1915 yılında atılan adımla kâzanın idari merkezi Humurgan'a⁵ taşınmıştır (Güneş, 2019, s. 14). 20. yüzyılın başlarında ise Sürmene Kâzası, Trabzon Vilâyetinin merkezine bağlı olarak idare edilmiştir (Çakıcı, 2018, s. 332).

Birinci Dünya Savaşı'nda Sürmene'de bulunan liman 30 Aralık 1915 tarihinde Ruslar tarafından bombalanmaya başlanmıştır (Bal, 2011, s. 558). 30 Mart 1916 tarihinde ise Sürmene'nin yerleşim alanı Rusların eline geçmiştir. Böylece bölge Rusların hâkimiyetine girmiştir (Bal, 2016, s. 45). Lakin 18 Aralık 1917 tarihinde Osmanlı ile Rusya arasında imzalanan Erzincan Mütarekesi (Efe & Kızıl, 2018, s. 323) doğrultusunda Rus güçleri geri çekilmiştir. Böylece Sürmene 24 Şubat 1918 tarihinde tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar geçecek zaman zarfında Sürmene Trabzon Vilâyetine bağlı olarak idare edilmiştir (Coşar, 2016, s. 168).

Sicill-i Ahvâl Defterlerinin Kısa Tarihçesi

Tanzimat döneminde Osmanlı bürokrasisinde meydana gelen gelişmelerle birlikte devletin farklı kurumlarında görev yapan memur sayısında artış sağlamıştır. Memur sayısının artışına bağlı olarak memurların seçimi ve tayini için komisyonlar

² Bu nizamnameyle birlikte Osmanlı toprakları idari taksimat açısından vilâyet, sancak, kâza ve köylerden teşekkül ettirilmiştir. Bkz. (Asoğlu, 2018, s. 23).

³ Bugünkü Araklı Konakönü Sürmene'nin ilk merkezi olarak bilinmektedir.

⁴ Bugünkü Sürmene Soğuksu Mahallesidir.

⁵ Bugünkü Sürmene merkezidir.

oluşturulmaya başlanmıştır. Aynı zamanda II. Abdülhamit döneminden itibaren bürokratik ihtiyaçların karşılanması amacıyla memurların sicil kaydının tutulmasına yönelik çalışmalara girişilmiştir (Polat, 2022, s. 613). Böylece Osmanlı Devleti'nde 1879 yılında, II. Abdülhamit döneminden itibaren Sicill-i Ahvâl⁶ Defterleri düzenlenmeye başlanmıştır (Sarıyıldız, 2004, s. 8-9). Bu yıl itibarıyla Osmanlı Devleti'nde görev yapan tüm memurlar birer özgeçmiş hazırlamakla mükellef tutulmuşlardır. Sicill-i Ahvâl,⁷ Osmanlı devlet teşkilatında görev icra etmiş memurların, görev yaptıkları süre içerisindeki hallerinin, özel veya memuriyetiyle ilgili durumlarının kayıt altına alınmasına verilen isimdir (Gazel, 2007, s. 204; Saraç, 2018, s. 233). Bu kayıtların tutulduğu defterlere ise Sicill-i Umumi Defterleri veya Künye Defterleri adı verilmiştir (Karataş, 2018, s. 3; Başaran, 2013, s. 78; Atam, 2018, s. 212).

Sicill-i Ahvâl⁸ Komisyonu'nun 5 Şubat 1879 tarihinde kurulmasıyla birlikte bu kayıtlar meydana getirilmiştir (Tekdal, 2020, s. 86; Aktürk, 2018, s. 727; Deveci Bozkuş, 2020, s. 20; Erkartal, 2007, s. 12). Ancak 24 Aralık 1896 tarihinde bu komisyon lâğvedildikten sonra (Çakaloğlu, 2004, s. 221; Bozkurt, 2011, s. 2; Çavdar & Çelikkut, 2020, s. 356) sicil kayıtları kurulan Me'mûrin-i Mülkiye Komisyonu tarafından tutulmaya başlanmıştır (Yadi, 2021, s. 16; Dağdelen, 2004, s. 3). 1908 yılında bu komisyonun kaldırılmasıyla birlikte Sicill-i Ahvâl İdaresi teşekkül ettirilmiştir (Öztürk, 2022, s. 2481; Kırıcı & Yiğit, 2011, s. 20-21; Çavdar, 2018, s. 253; Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2010, s. 241). Bundan sonra idare Dâhiliye Nezâretine bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar sicil kayıtları Dâhiliye Nezâreti Memûrin Komisyonu ile Sicill-i Ahvâl İdaresi tarafından tutulmuştur (Çetin, 2005, s. 93).

Sicill-i Ahvâl kayıtları 1879 yılından Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar toplam 201 defterde arşivlenmiştir (Erdoğan, 2021, s. 122; Kütükoğlu, 1998, s. 142; Bal & Dağdelen, 2012, s. 19; Özger, 2010, s. 24). Bu defterlerde toplamda 92.137 devlet memurunun sicil kaydı tespit edilmiştir (Soyluer, 2008, s. 5; Gündüz, 2011a, s. 125; Gündüz, 2011b, s. 135; Yüksel, 2004, s. 28). Lakin mükerrerler çıkarıldığında bu rakamın 51.652 sicil kaydına düştüğü saptanmıştır (Bilirli, 2020, s. 21; Diloğlu, 2021, s. 18).

Sicill-i Ahvâl kayıtlarında çalışmamızın muhtevasını oluşturan Sürmene doğumlu yirmi beş devlet memuru tespit edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmamın amacı, Sürmene doğumlu devlet memurlarının biyografilerine değinilerek icra etmiş oldukları vazife, görmüş oldukları eğitim, başarı karşısında almış oldukları ödüller ile yasadışı girişimler durumunda almış oldukları cezalar ortaya konulmaya

⁶ Bu kayıtlar için ilk başlarda Sicill-i Ahlâk tabiri kullanılmışsa da daha sonradan Sicill-i Ahvâl olarak dönüştürülmüştür. Bkz. (Saraç, 2019, s. 32; Uğurlu, 2013, s. 9).

⁷ Kelime manası olarak Sicill-i Ahvâl "memurların tercüme-i hallerinden resmîyete intikal eden hususlar" olarak tanımlanmıştır. Bkz. (Sarıyıldız, 2009, s. 134-136; Özdemir, 2019, s. 37).

⁸ Hâller, durumlar. Bkz. (Recaizade Mahmut Ekrem, 2018, s. 2).

çalışılmıştır. Bu çalışmanın zamanlama açısından sınırlandırılmasında sicil kayıtlarının tutulduğu tarihler etkili olmuştur. Bu doğrultuda kayıtların tutulduğu 1879 yılı çalışmanın başlangıç tarihi olarak kabul edilirken son kaydın tutulduğu 1909 yılı ise çalışmanın bu tarihle sınırlandırılmasını sağlamıştır. Böylece çalışma 1879 ile 1909 yılları arasını kapsamaktadır.

Arşiv belgeleri ışında 1879 ile 1909 yılları arasını kapsayan bu çalışmada elde edilen bulgular şu şekilde sıralanabilir; Sürmeneli memurlardan yirmisi Sürmene Kâzasının merkezinde, diğer beşi ise kâzaya bağlı köylerde dünyaya gelmiştir. Memurların 1825 ile 1886 yılları arasında dünyaya gelmiş oldukları saptanmıştır. Lakin doğum yıllarına dair bilgi verilmeyen memurlar da bulunmaktadır. Bu doğrultuda Hacı Osman Remzi Efendi örnek verilebilir. Memurların genel olarak “Hacı”, “Müstecabi”, “Hafız”, “Sedefzade” ve “Katıpzade” gibi şöhretlere, “Efendi”, “Bey” ve “Ağa” gibi unvanlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu gibi tespitlerin yanı sıra memurlardan yirmi dördünün Müslüman, birinin ise gayrimüslim olduğu saptanmıştır. Gayrimüslim olan Anesti Efendi, Rum milletindedir.

Sicil kaydında memurların eğitim durumlarına dair bilgiler aktarılmıştır. Buna göre memurlar genel olarak Sürmene ve çevresi, Trabzon, Tirebolu, Ünye ve Şile gibi yerlerde bulunan sıbyân, rüştiye veya idadi mekteplerinin yanı sıra medreselerde eğitim görmüşlerdir. Bu kurumların yanı sıra özel hocalardan eğitim alan memurlar da olmuştur. Bahsedilen kurumlarda ve özel hocaların yanında eğitim gören memurlar, Arapça, Farsça, Fransızca ve Rumca alanında eğitim almışlardır. Türkçe dışında ikinci bir dile sahip olmayan yedi memur bulunmaktadır.

Sicil kayıtlarında hakkında ayrıntılı bilgilerin aktarıldığı bir diğer husus memurların icra etmiş oldukları vazifeler olmuştur. Memurlar genel olarak Sürmene Kâzasında Müftülüğün, Belediyenin, Rüsûmât Memurluğunun, Tapu Dairesinin, Tahrirat Kâtipliğinin, Nüfus Dairesinin, Vergi Dairesinin, Kaymakamlığın, Bidayet Mahkemesinin, Mal Müdürlüğünün ve Reji⁹ Memurluğunun farklı kademelerde vazife üstlenmişlerdir. Memurlar ayrıca Sürmene dışında farklı sahalarda da görev icra etmişlerdir. Bu sahalarda genel olarak çevre bölgelerde bulunan eğitim kurumları, adliye kurumları, maliye kurumları ve idare kurumları olmuştur. Memurların kayıtlarında değinilen bir diğer konu memurların vazifelerinde göstermiş oldukları başarıdan dolayı almış oldukları ödüller olmuştur. Bu bağlamda terfi, madalya, maaş zammı, nişan ve rütbe gibi ödüllendirme yöntemine başvurulmuştur. Memurların yasadışı girişimlerde bulunmaları durumunda ise görevden azledilmenin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

⁹ 1883 ile 1925 yılları arasında imparatorluk genelinde tütün ile ilgili her türlü faaliyeti denetim altına alan çokuluslu şirket olarak faaliyet göstermiştir. Bkz. (Eldem, 1994, s. 76-77; Aygün, 2009, s. 53; Yurtoğlu, 2021, s. 174; Kahraman & Şişmanoğlu, 2019, s. 50).

Sürmeneli Memurların Sosyal Kökenleri

Sicill-i Ahvâl Defterlerinde Sürmene doğumlu memurlarla ilgili tutulan kayıtlar incelendiğinde memurların isimleri hakkında veriler elde edilmiştir. Bu kayıtlar beş temel kısım üzerine inşa edilmiştir (Doğantekin, 2017, s. 98). Bu kısımlardan ilkinde memurun yanı sıra babasının sosyal kökeni hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir (Başaran, 2018, s. 1-2). Esasen buna dair bilgiler sicil kaydında sorulan suallere verilen cevap sonucunda oluşmuştur. Şöyle ki, sicil kaydının sahibi ile babasının ismi, unvanı, şöhreti ve lâkabının ne olduğu, babasının icra ettiği son vazifenin ne olduğu, rütbesi, nereli olduğu, hangi sınıftan olduğu, hayatta olup olmadığı ve tabiiyetinin neresi olduğu hakkında bilgi aktarılmıştır (BOA. DH. SAİDd. 1/9). Yine memurların doğum yeri ve tarihi hakkında bilgi aktarılmıştır (BOA. DH. SAİDd. 8/13; Saylan, 2016, s. 76-77). Bu kısımda memurun şöhreti, ismi, unvanı, doğum tarihi (Hicri ve Rumi tarihlerle belirtilmiştir), doğum yeri, babasının şöhreti, ismi, unvanı ve mesleğine dair bilgiler verilmiştir (Yadi, 2012, s. 302). Bu çerçevede Sürmene doğumlu memurlara dair bilgiler tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Memurların Sosyal Kökenleri

Memur		Baba	
Şöhret/İsim/Unvan	Doğum Tarihi	Şöhret/İsmi/Unvanı	Meslek
Mustafa Vehbi Efendi	1825	Hasan Efendi	-
Hacı Ömer Efendi	1843	Miraszade Ömer Efendi	-
Mehmed Said Efendi	1853	Hüseyin Ağa	-
Hüseyin Hasan Efendi	1855	Büyük Limanzade Cevahir Kaptan	Kaptanlık
Hacı İbrahim Efendi	1855	Mehmed Efendi	Memur
İzzet Efendi	1861	Ahmed Efendi	-
Yunus Efendi	1861	Süleyman Efendi	-
Müstecabi Abdurrahman Zeki Bey	1868	İbrahim Efendi	Daire Müdürü
İbrahim Efendi	1871	Hacı İbrahim Efendi	Tüccar
Anesti Efendi	1873	Yorgi Efendi	Metropolit Vekili
Hafiz Mehmed Efendi	1873	Hacı Yakubzade Ahmed Ağa	Meclis Azası
Hasan Tahsin Efendi	1870	Hacı Mehmed Efendi	-
Mustafa Zihni Efendi	1874	Sarı Ahmedzade Hüseyin Kaptan	Kaptanlık
Hafiz Temel Efendi	1878	Mustafa Efendi	Tüccar
Mehmed Efendi	1878	Ali Ağa	-
Yusuf Sırrı Efendi	1878	Hacı Ahmed Efendi	Tüccar
Mustafa Kazım Efendi	1879	Büyükcanzade Ahmed Efendi	-
İlyas Necati Efendi	1879	İzzet Efendi	-
Sedefzade Mehmed Şükrü Efendi	1880	Hasan Efendi	Tüccar
Katıpzade Veysel Efendi	1880	Haşım Efendi	-
Yusuf Ziyaeddin Efendi	1881	Kaptan Yusuf Efendi	Kaptanlık
Ömer Behçet Efendi	1884	Mehmed Salih Efendi	Belediye Reisi
Ömer Efendi	1886	Kibar Efendi	-
Yusuf Mazhar Efendi	1886	Mustafa Hayri Efendi	Tapu Kâtibi
Hacı Osman Remzi Efendi	-	Abdülaziz Efendi	-

Kaynak: BOA.DH.SAİDd. 93/367, 13/207, 109/227, 125/165, 12/99 (11/317), 71/125, 8/621, 54/141, 118/441, 118/393, 113/397, 132/33, 134/109, 132/153, 183/131, 127/93, 128/147, 165/81, 179/331, 193/95, 165/331, 169/205, 174/321, 161/301, 129/239.

Tablo 1’de de belirtildiği gibi hakkında bilgi verilen isimlerden biri Mustafa Vehbi Efendi’dir. Mustafa Vehbi, 1825 yılında Sürmene Kâzasına bağlı Göneşara¹⁰ köyünde dünyaya gelmiştir. Mustafa’nın şöhreti bulunmazken “Efendi” unvanı ile kayda işlendiği saptanmıştır. Babası Hasan ise oğlu gibi şöhreti bulunmazken “Efendi” unvanını kullanmıştır. İcra etmiş olduğu son mesleği ve almış olduğu rütbelere dair bilgiye ise yer verilmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 93/367). Gerek Mustafa Vehbi’nin gerekse babasının “Efendi” unvanına sahip olması her ikisinin de toplum içerisinde saygın bir kimliğe sahip olduklarını göstermektedir.

Sicil kaydında mesleği ve almış olduğu rütbeye dair bilginin aktarılmadığı bir diğer isim Ömer Efendi’dir. Ömer Efendi, Sürmene doğumlu devlet memurları arasında yer alan Hacı Ömer’in babasıdır. Baba Ömer’in şöhreti Miraszade iken unvanı ise Efendi’dir. Babası gibi “Efendi” unvanına sahip olan memur Ömer, “Hacı” şöhretiyle tanınmış olup 1843 yılında Sürmene Kâzasında dünyaya gelmiştir (BOA. DH. SAİDd. 13/207). Ömer Efendi’nin toplum içerisinde “Hacı” unvanıyla anılmış olması hac vazifesini ifa ettiğine dair bir ayrıntı olarak değerlendirilebilir.

Sürmene Kâzasında dünyaya gelen bir diğer Sürmeneli devlet adamı 1853 yılında doğan Mehmed Said’dir. Mehmed Said’in şöhreti kayıtlara işlenmezken “Efendi” unvanını almış olduğu belirtilmiştir. Babası Hüseyin’in ise “Ağa” unvanını aldığı tespit edilmiştir. Baba Hüseyin Ağa’nın şöhret ve mesleğine dair bilgiler ise sicil kaydına işlenmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 109/227). Baba Hüseyin’in “Ağa” unvanını almış olması bölgede toprak mülkiyetine sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durum ise toprak mülkiyetine sahip olan şahısların devlet memurluğunda vazife üstlendiklerini göstermektedir.

Sicil kayıtlarında babasının mesleği hakkında bilgi aktarılan Hüseyin Hasan, 1855 yılında Sürmene Kâzasına bağlı olan Göneşara köyünde dünyaya gelmiştir. Şöhreti bulunmazken “Efendi” unvanını aldığı sicil kaydında belirtilmiştir. Babası Cevahir ile ilgili tabloda verilen bilgilere bakıldığında ise şöhretinin “Büyük Limanzade Hacı” ve unvanın “Kaptan” olduğu anlaşılmaktadır (BOA. DH. SAİDd. 125/165). Şöhretinin “Büyük Limanzade” ve unvanının “Kaptan” olması Cevahir’in denizcilik mesleği ile meşgul olduğunu göstermektedir.

Babasının mesleği hakkında tabloda bilgi aktarılan bir diğer Sürmeneli devlet adamı İbrahim’dir. 1855 yılında Sürmene’de doğan İbrahim, “Hacı” şöhreti ve “Efendi” unvanıyla kayıtlara işlenmiştir. Babası Mehmed’in şöhretine dair bilgi aktarılmazken “Efendi” unvanı ile tanındığı ve son olarak Rüsûm-u Sitte İdaresi’nde¹¹ tuz ambar memuru olarak görev icra ettiği belirtilmiştir (BOA. DH.

¹⁰ Bugünkü Köprübaşı ilçesinin eski adı olarak kullanılmıştır.

¹¹ İç borçluların alacaklarını tahsil etmesi amacıyla 1 Ocak 1880 tarihinde faaliyete geçen Rüsûm-u Sitte İdaresi’nin denetimine Damga resmi, Müskirattan alınan bir tür ruhsatiye

SAİDd. 12/99). İbrahim Efendi'nin "Hacı" şöhretini almış olması hac vazifesini ifa ettiğini göstermekle birlikte devlet memuru olmak için "hacı" şöhretine sahip olma gibi bir zorunluluğun olduğu söylenemez.

Tablo 1'de de gösterildiği gibi babasının mesleğine dair bilgi aktarılmayan Sürmeneli devlet adamları da mevcuttur. Bunlardan biri İzzet'tir. 1861 yılında Sürmene Kâzasında dünyaya gelen İzzet'in şöhreti bulunmazken "Efendi" unvanı ile kayıtlara işlendiği saptanmıştır. İzzet Efendi'nin babası olan Ahmed ise "Efendi" unvanı ile sicil kayıtlarına işlenmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi babasının son vazifesine dair bilgi aktarılmamıştır (BOA. DH. SAİDd. 11/317). Babasının son vazifesine dair veri işlenmeyen bir diğer memur ise Yusuf'tur. 1861 yılında Sürmene'de dünyaya gelen Yusuf, "Efendi" unvanı ile anılırken şöhretine dair bilgi aktarılmamıştır. Babası da kendisi gibi "Efendi" unvanına sahip olup şöhreti bulunmamaktadır (BOA. DH. SAİDd. 71/125). Gerek İzzet gerekse Yusuf'un "Efendi" unvanıyla anılmış olmaları onların toplumdaki saygınlık statülerini göstermektedir.

Yusuf Efendi'nin aksine şöhretine dair bilgi aktarılan devlet memurlarından bir diğeri Abdurrahman Zeki'dir. 25 Mart 1868 tarihinde Sürmene Kâzasında dünyaya gelen Abdurrahman Zeki'nin, "Müstecabi" şöhretine sahip olmakla birlikte "Bey" unvanını aldığı belirtilmiştir. Babası İbrahim ise kendisi gibi "Müstecabi" şöhretine sahip olmuş ve "Efendi" unvanını almıştır. Yine baba İbrahim Efendi'nin icra etmiş olduğu son vazifenin ise Meclis-i Ayan Dairesinde müdürlük olduğu kayıtlara işlenmiştir (BOA. DH. SAİDd. 54/141). Müstecabi kelimesinin kabul olunan veya kabul görünen olduğundan hareketle ahali arasında saygınlığı kabul olunan biri olduğu söylenebilir. Ayrıca Osmanlı klasik döneminde "Bey" unvanını kullananların genel olarak seyfiye sınıfına mensup olan kişilere verilen bir sıfat olduğundan hareketle Abdurrahman Zeki'nin, "Bey" unvanını kullanmış olmasından dolayı seyfiye sınıfına mensup bir aile kökenine sahip olduğu söylenebilir.

Tabloda babasının son vazifesine dair bilgi aktarılan bir diğer memur İbrahim'dir. İbrahim, 1871 yılında Sürmene'de doğup, "Efendi" unvanıyla tanınmakla birlikte şöhretine dair bilgiler kayıtlara işlenmemiştir. Oğlunun aksine babası İbrahim'in şöhretinin "Hacı" olduğuna değinilmiştir. "Efendi" unvanı ile tanınan baba İbrahim, ticaretle işgal etmiştir (BOA. DH. SAİDd. 118/441). Baba İbrahim'in "Hacı" şöhretine sahip olması hac vazifesini yerine getirdiğini göstermektedir.

resmi (gümrük resmi dâhil değil), İstanbul ve çevresindeki balık avı resmi, Edirne, Samsun, Bursa, İstanbul ve çevresinin ipek öşrü (gümrük resmi dâhil değil), tuz, tömbeki ve tütün inhisar gelirleri bırakılmıştır. Her ne kadar 10 yıllık görev süresi olduğu belirlenmiş olsa da 20 Aralık 1881 yılında dış alacaklılar tarafından kurulan Düyûn-u Umûmiye İdaresi'nin denetimine bırakılmıştır. Bkz. (Dağ, 2022, s. 62-62; Küçük & Ertüzün, 1994, s. 58-61; Erkan, 2018, s. 17)

Baba mesleğine dair tabloda bilgi aktarılan bir diğer memur Anesti'dir. Bu isim sicil kayıtlarına işlenen ilk Sürmene doğumlu gayrimüslim olmakla dikkat çekmektedir. Diğer memurlardan farklı olarak yirmi beş memur arasında tek Rum asıllı olan Anesti, "Efendi" unvanı ile tanınmakla birlikte şöhretine dair bilgi aktarılmamıştır. Kendisi gibi babası Yorgi'nin de şöhretine dair bilgi verilmemiştir. Ancak baba Yorgi'nin "Efendi" unvanı ile anıldığı ve üstlenmiş olduğu son vazifenin Sürmene Kâzası Metropolit vekilliği olduğu belirtilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 118/393). Bu durum ise devlet memuru olabilmek için din ayırımının gözetilmediğini ve milliyet ya da inancına bakılmaksızın Osmanlı tebaası olması halinde gerekli şartları sağlaması durumunda memur olarak görevlendirilebileceğini düşündürmektedir.

Son vazifesi Sürmene Meclis-i İdaresinde azalık olan baba Ahmed'in şöhreti "Hacı Yakubzade" iken, unvanı ise Ağa'dır. 1873 yılında Sürmene Kâzasında Ahmed Ağa'nın oğlu olarak dünyaya gelen devlet memuru Mehmed'in ise şöhreti "Hafız" olup, unvanı Efendi'dir. Ağa unvanına sahip olup toprak mülkiyeti bulunan bir ailenin çocuğunun devlet memurluğu görevini icra etmesi dikkat çekmektedir (BOA. DH. SAİDd. 113/397). "Hafızlık" tıpkı "Hacı" gibi dini bir ifade olmakla birlikte devlet memurlarının dini manada ön planda olduklarını göstermektedir. Ancak devlet memuru olabilmek için dini şöhretin zorunluluğundan bahsetmek mümkün değildir.

Tablo 1'de gösterildiği üzere sicil kaydında sosyal kökeni hakkında bilgi verilen isim, Hasan Tahsin'dir. Hasan Tahsin, 1870 yılında Sürmene Kâzasına bağlı olan Vizera (Aşağı Ovalı) köyünde dünyaya gelmiştir. Şöhreti bulunmazken "Efendi" unvanına sahip olduğu sicil kayıtlarında mevcuttur. Babası Mehmed ise kendisi gibi "Efendi" unvanıyla anılırken, "Hacı" şöhretini almıştır (BOA. DH. SAİDd. 132/33). Mehmed'in "Hacı" şöhretini alması hac vazifesini ifa etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Lakin babasının icra etmiş olduğu son vazife hakkında bilgi aktarılmamıştır.

Tabloda da belirtildiği gibi babasının mesleği hakkında bilgi aktarılan Mustafa Zihni, 13 Mart 1874 tarihinde Sürmene Kâzasına bağlı olan Zarha (Ortamahalle) Köyünde dünyaya gelmiştir. Mustafa Zihni'nin şöhretine dair bilgi verilmezken, "Efendi" unvanını aldığı ifade edilmiştir. Babası Hüseyin'in ise "Kaptan" unvanının yanı sıra "Sarı Ahmedzade" şöhretine sahip olduğuna değinilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 134/109). Babası Hüseyin'in "Kaptan" unvanına sahip olması denizlerde kaptanlık vazifesini meslek olarak icra ettiğini göstermektedir. Nitekim sicil kayıtlarında Hüseyin Efendi'nin icra etmiş olduğu mesleğin kaptanlık olduğu belirtilmiştir.

Sürmene doğumlu devlet memurları arasında yer alan Temel'in 1878 yılında doğduğu, şöhretinin "Hafızlık", unvanının ise "Efendi" olduğu belirtilmiştir. Babası Mustafa'nın şöhreti bulunmamakla birlikte oğlu gibi "Efendi" unvanı ile tanındığı ve ticaretle iştigal ettiği ifade edilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 132/153). Baba ile oğulun "Efendi" unvanını kullanmış olması toplumdaki

saygınlıkların yüksek olduğunu göstermekle birlikte Temel Efendi'nin "Hafız" olarak şöhret kazanması ise dini açıdan saygın bir kimliğe sahip olduğuna işaret etmektedir.

Baba mesleği tüccarlık olan bir diğer devlet memuru Yusuf Sırrı'dır. Yusuf, 1878 yılında Sürmene Kâzasında dünyaya gelmiştir. Şöhreti bulunmazken, "Efendi" unvanını aldığı sicil kaydına işlenmiştir. Babası Ahmed ise kendisi gibi "Efendi" unvanına sahip olup, "Hacı" şöhreti almış olduğu aktarılmıştır (BOA. DH. SAİDd. 127/93). Yine dini açıdan toplum içerisinde saygın bir statüye sahip olan bir aileden memurun seçilmiş olması dikkat çekmektedir.

"Efendi" unvanına sahip olan bir diğer devlet memuru Mehmed'dir. Mehmed, 19 Ağustos 1878 tarihinde Sürmene Kâzasında dünyaya gelmiştir. Şöhreti bulunmamaktadır. Babası Ali'nin de şöhreti olmamakla birlikte "Ağa" unvanına sahip olduğu belirtilmiştir. Lakin baba mesleğine dair verinin işlenmediği görülmektedir (BOA. DH. SAİDd. 183/131). "Ağa" unvanına sahip olması şahsın Sürmene'de toprak ve mülkiyet sahibi olduğunu göstermektedir.

Baba mesleğine dair sicil kaydına bilgi işlenmeyen bir diğer Sürmeneli devlet memuru Mustafa Kazım'dır. 1879 yılında dünyaya gelen Mustafa Kazım'ın şöhreti bulunmazken, "Efendi" unvanına sahip olduğu kayıt altına alınmıştır. Babası Ahmed'in, "Büyükcazade" şöhretiyle tanındığı ve "Efendi" unvanını aldığı kayıt altına alınmıştır (BOA. DH. SAİDd. 128/147). "Efendi" unvanına sahip olan İlyas Necati, 20 Haziran 1879 tarihinde Sürmene'de doğmuştur. İlyas Necati Efendi'nin şöhreti hakkında bilgi bulunmazken, babası İzzet'in de "Efendi" unvanı ile tanındığı ve şöhreti ile son vazifesine dair bilginin işlenmediği tespit edilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 165/81). Çoğu memurun baba mesleğine dair bilginin kayıt altına alınmamış olması, gerek memurdan gerekse vazife üstlenilen kurumlardan edinilen bilgiler çerçevesinde işlenen sicil kayıtlarının bu hususta noksan kaldığını göstermektedir.

Sicill-i Ahvâl kayıtlarında sosyal kökenleri hakkında bilgi aktarılan Sürmene doğumlu devlet memurları arasında yer alan Mehmed Şükrü, 1880 yılında Sürmene'de dünyaya gelmiş olup, Sedefzade şöhreti ile "Efendi" unvanını almıştır. Babası Hasan'ın şöhreti bulunmazken, "Efendi" unvanını aldığı ve mesleğinin tüccarlık olduğu belirtilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 179/331). Tüccar kökenli ailelerden devlet memuru olanların tespit edilmiş olması ticaretle uğraşan çevrelerin devletin farklı kurumlarında bireylerini istihdam etmeye önem verdiğini göstermektedir.

Mehmed Şükrü Efendi'nin aksine baba mesleğine dair bilgi aktarılmayan Veysel, 1880 yılında Sürmene Kâzasında doğmuştur. "Kâtipzade" şöhretine sahip olan Veysel, "Efendi" unvanını almıştır. Ayrıca Haşim'in "Efendi" unvanına sahip olduğu aktarılmıştır (BOA. DH. SAİDd. 193/95). Her ne kadar sicil kaydında babası Haşim'in şöhretine dair kayıt işlenmemiş olsa da memurun "Kâtipzade" olarak anılması ailesinin katiplik mesleğini icra ettiğini göstermektedir. Kâtiplik

mesleği ile ilgilenen bir ailenin oğlu olan Mehmed Şükrü Efendi'nin eğitim alıp gerekli şartları sağladıktan sonra devlet kademelerinde görev almasında aile yapısının bu süreçte etkili olduğunu göstermektedir.

Tabloda aktarıldığı gibi sicil kayıtlarında Yusuf Ziyaeddin'in, 1881 yılında Sürmene Kâzasında dünyaya geldiği aktarılmıştır. Memurun şöhretine dair bilgi verilmezken unvanının "Efendi" olduğu belirtilmiştir. Yusuf Ziyaeddin Efendi'nin babası olan Yusuf'un ise "Kaptan" şöhretine sahip olduğu ve "Efendi" unvanını aldığı aktarılmıştır (BOA. DH. SAİDd. 167/361). Yusuf Efendi'nin "Kaptan" şöhretine sahip olması denizlerde kaptanlık yaptığına dair yorum yapmamıza imkân tanımaktadır.

Babasının vazifesi hakkında bilgi aktarılan Ömer Behçet, 26 Nisan 1884 tarihinde Sürmene Kâzasına bağlı olan Koğanıs¹² köyünde dünyaya gelmiş olup, "Efendi" unvanıyla tanınmıştır. Ancak şöhretine dair bilgi bulunmamaktadır. Babası Mehmed Salih'in de şöhreti bulunmazken "Efendi" unvanını almış olup son vazifesinin Sürmene belediye reisliği olduğu aktarılmıştır (BOA. DH. SAİDd. 169/205). Belediye reisliğinin yanı sıra "Efendi" unvanına sahip olması toplum içerisinde saygı duyulan biri olduğunu göstermektedir. Ayrıca Ömer Behçet Efendi'nin gerekli şartları sağlayarak devletin farklı kademelerinde görev almasında ailesinin yönetici kökenli olması etkili olmuştur.

Sosyal kökenleri hakkında tabloda bilgi aktarılan bir diğer devlet memuru Ömer'dir. "Efendi" unvanına sahip olan Ömer, 1886 tarihinde Sürmene Kâzasında dünyaya gelmiştir. Şöhretine dair veri işlenmemiştir. Babası Kibar ile ilgili ise sadece unvanının "Efendi" olduğu belirtilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 174/321). Ömer Efendi'nin aksine babasının mesleği hakkında bilgi verilen Yusuf Mazhar, 1886 yılında Sürmene Kâzasında doğmuştur. "Efendi" unvanına sahip olan Yusuf Mazhar'ın şöhretine dair kayıt işlenmemiştir. Babası Mustafa Hayri ise "Efendi" unvanına sahip olup, son olarak Of Kâzası Tapu Kâtibi olarak görev icra etmiş olduğu aktarılmıştır (BOA. DH. SAİDd. 161/301). Yusuf Mazhar Efendi'nin eğitim sürecini başarılı şekilde tamamlayıp devlet kurumlarında memur olarak istihdam edilmesinde ailesinin memur kökenli bir yapıya sahip olmasının büyük etkisi olduğu çıkarımında bulunulabilmektedir.

Tablo 1'de de gösterildiği gibi sicil kayıtlarında sosyal kökenleri hakkında bilgi aktarılan son isim Osman Remzi'dir. "Hacı" şöhreti ve "Efendi" unvanıyla tanınan Hacı Osman Efendi'nin doğum yılına dair bilgi aktarılmamıştır. Babası Abdülaziz'in şöhreti bulunmazken, unvanının "Efendi" olduğu tespit edilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 129/239). Yine Osman Remzi Efendi'nin "Hacı" şöhretine sahip olması hac vazifesini icra ettiğini göstermektedir. Hac vazifesini icra eden devlet memurlarının ise toplum içerisindeki statülerini önemli ölçüde olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

¹² Günümüzdeki Gümüşhane'ye bağlı olan Kale köyüdür.

Sosyal kökenlerine dair sicil kayıtlarına işlenen detaylı bilgilerin yanı sıra memurlarla ilgili üzerinde durulan bir diğer husus da memurların eğitim süreçleriyle ilgili gelişmeler olmuştur. Bu bağlamda sicil kayıtlarında Sürmene doğumlu devlet memurlarının eğitim süreçleri ve öğrenmiş oldukları lisanlar hakkında veriler aktarılmıştır.

Sürmeneli Memurların Eğitim Durumları

Osmanlı Devleti'nde memurluk vazifesi üstlenmiş olan şahısların biyografilerine dair kayıtların tutulduğu Sicill-i Ahvâl defterlerinde değinilen ikinci kısım, memurların görmüş olduğu eğitim ve okudukları yabancı diller olmuştur (Kucak, 2016, s. 261). Bu kısımda sicil kayıtlarında bir memurun hangi memlekette ve hangi okullarda eğitim gördüğü, hangi derslerde eğitim tahsil ettiği, aldığı diploma, icazetname veya tasdiknamelerin neler olduğu ve bildiği lisanlar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir (BOA. ŞD. SAİD. 7/13). Bu hususta sicil kayıtlarında tutulan veriler incelendiğinde Sürmene doğumlu devlet memurları ile ilgili kayıt altına alınan veriler tablo 2'de aktarılmıştır.

Tablo 2. Memurların Eğitim ile Lisan Durumları

Memur	Eğitim Kurumu	Lisan
Mustafa Vehbi Efendi	-	Türkçe, Arapça ve Farsça okuryazardır.
Hacı Ömer Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi	Türkçe okuryazardır.
Mehmed Said Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi Çaykara Medresesi Kâtip Ali Medresesi Darülmualimin Mektebi	Türkçe okuryazar, Farsça ve Fransızcaya aşinadır.
Hüseyin Hasan Efendi	Trabzon İptidâi Mektebi Sürmene Medresesi	Türkçe okuryazar, Arapçaya aşinadır.
Hacı İbrahim Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi	Türkçe okuryazar, Arapçaya aşinadır.
İzzet Efendi	Mekteb-i Nüvvâb	Türkçe okuryazar, Arapça konuşur.
Yunus Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi Trabzon Medresesi	Türkçe okuryazar, Arapça ve Farsça aşinadır.
Müstecabi Abdurrahman Zeki Bey	Akçabaat İptidai Mektebi Gülhane Askerî Rüştiye Mektebi Mekteb-i Mülkiye-i Şahane	Türkçe ve Fransızcaya aşina, Arapça ve Farsça okuryazardır.
İbrahim Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi	Türkçe okuryazar, Arapça ve Farsçaya aşinadır.
Anesti Efendi	Sürmene Rum Sıbyân Mektebi	Türkçe, Fransızca ve Rumca okuryazardır.
Hafız Mehmed Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi Mekteb-i Hukuk-u Şahane	Türkçe okuryazar, Arapçaya aşinadır.
Hasan Tahsin Efendi	Vizera Sıbyân Mektebi	Türkçe okuryazardır.
Mustafa Zihni Efendi	Sürmene İptidâi Mektebi Trabzon İptidâi Mektebi	Türkçe okuryazardır.
Hafız Temel Efendi	İstanbul Ayasofya Rüştiye Mektebi	Türkçe okuryazar, Farsçaya aşinadır.
Mehmed Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi	-
Yusuf Sırrı Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi Sürmene Medresesi	Türkçe okuryazardır.
Mustafa Kazım Efendi	Ünye Rüştiye Mektebi	Türkçe okuryazardır.
İlyas Necati Efendi	Sürmene Sıbyân Mektebi	Türkçe okuryazardır.

		İstanbul Numune-i Terakki Mektebi	
		Bahriye Askerî Rüştiye Mektebi	
Sedefzade Mehmed Şükrü Efendi		Sürmene Sıbyân Mektebi	Türkçe, Arapça ve Farsça okuryazdır.
		Şile Mülkiye Mektebi	
		Şile Askerî Rüştiye Mektebi	
		Darülmuallimin Rüştiye Mektebi	
Katıpzade Veysel Efendi		Sürmene İptidâi Mektebi	Türkçe okuryazar, Arapça ve Farsçaya aşınadır.
Yusuf Ziyaeddin Efendi		Sargun İptidâi Mektebi	Türkçe ve Arapça okuryazdır.
		Darülmuallimin İptidâi Mektebi	
		Darülmuallimin Rüştiye Mektebi	
		Fatih Medresesi	
Ömer Behçet Efendi		Sürmene Rüştiye Mektebi	Türkçe okuryazdır.
Ömer Efendi		Darüşşafaka Mektebi	Türkçe, Arapça ve Farsça okuryazdır.
		Hukuk Mektebi	
Yusuf Mazhar Efendi		Tirebolu Rüştiye Mektebi	Türkçe okuryazdır.
Hacı Osman Remzi Efendi		Sürmene Sıbyân Mektebi	Türkçe okuryazar, Arapça ve Farsçaya aşınadır.
		Solakhı Medresesi	

Kaynak: BOA. DH. SAİDd. 93/367, 13/207, 109/227, 125/165, 12/99 (11/317), 71/125, 8/621, 54/141, 118/441, 118/393, 113/397, 132/33, 134/109, 132/153, 183/131, 127/93, 128/147, 165/81, 179/331, 193/95, 165/331, 169/205, 174/321, 161/301, 129/239.

Tablo 2’de de belirtildiği gibi sicil kayıtlarındaki veriler incelendiğinde Mustafa Vehbi Efendi’nin eğitim sürecine dair veriler elde edilmiştir. İncelenen yirmi beş Sürmene doğumlu devlet memurları arasında sadece Mustafa Vehbi Efendi’nin eğitim gördüğü kurumlar hakkında bilgi verilmemiş olması dikkat çekmektedir. Ancak bu durum Mustafa Vehbi Efendi’nin eğitim görmediği çıkarımını yapmak için yeterli değildir. Muhtemeldir ki, eğitim gördüğü kurumlara dair veriler sehven kayıtlara işlenmemiştir. Nitekim İstanbul’da Abbaszade Hacı Mehmed Efendi’den din ve Osmanlı tarihi alanında eğitim aldığı, Türkçe, Arapça ve Farsça okuryazar olduğu saptanmıştır (BOA. DH. SAİDd. 93/367). Türkçe dışında iki yabancı dili okuyup yazıyor olması devlet memurlarında aranan dil şartını sağladığını göstermektedir.

Lakin yabancı dili olmayıp, sadece Türkçe okuryazar olan memurlar da mevcuttur. Bu bağlamda tablo 2’de de belirtildiği gibi Hacı Ömer örnek olarak incelenebilir. Hacı Ömer Efendi, Sürmene Sıbyân Mektebinde eğitim görmüştür (BOA. DH. SAİDd. 13/207). Mustafa Vehbi Efendi’nin aksine yabancı dil şartı aranmaksızın memur istihdam edilmesi devlet bürokrasisinde meydana gelen bozulmanın başladığını göstermektedir.

Hacı Ömer Efendi’nin aksine eğitim gördüğü kurumlar hakkında detaylı bilgi verilen Mehmed Said Efendi, sırasıyla Sürmene Sıbyân Mektebi, Çaykara Medresesi, Kâtip Ali Medresesi ve Darülmuallimin Mektebinde eğitim görmüştür. Bu eğitim sürecinde dil alanında tahsil etmiş olduğu eğitim neticesinde Türkçe okuryazar, Farsça ile Fransızcaya aşına olmuştur (BOA. DH. SAİDd. 109/227). Türkçe ve Farsça dışında Fransızcaya aşına olunması devlet memurları arasında bulunan bazı memurların batı dillerine de hâkim olduğunu göstermektedir. Bu dillerden birinin de Fransızca olması dönemin siyasi politikası gereği devlet yöneticilerinin Fransa ile yakın ilişkiler içerisinde bulunulmasından

kaynaklanmaktadır. Bu durum ise eğitim politikasının uluslararası siyasi politikalarından etkilendiğini göstermektedir.

Tabloda da belirtildiği gibi sicil kayıtlarında eğitim durumu hakkında bilgi aktarılan bir diğer Sürmene doğumlu devlet memuru Hüseyin Hasan Efendi'dir. Hüseyin Efendi, Trabzon İptidâi Mektebi ve Sürmene Medresesinde eğitim görmüştür. Türkçe okuryazar olmakla birlikte Arapçaya aşinadır (BOA. DH. SAİDd. 125/165). Arapçaya aşına olan bir diğer devlet memuru Hacı İbrahim Efendi'dir. İbrahim Efendi, Sürmene Sıbyân Mektebinde eğitim görmüştür (BOA. DH. SAİDd. 12/99). İbrahim Efendi dışında Arapçaya aşına olup Türkçe okuryazar olan İzzet Efendi ise diğer memurlardan farklı olarak Mekteb-i Nüvvâbda eğitim görmüştür (BOA. DH. SAİDd. 11/317). Hüseyin Hasan, İbrahim ve İzzet Efendi'nin Türkçe dışında Arapçaya hâkim olmaları imparatorluğu dini ve kültürel açıdan Arap dünyasıyla güçlü bağları olmasından kaynaklanmaktadır.

Benzer durumun Yusuf Efendi'de de gözlemlendiği tespit edilmiştir. Tabloda da aktarıldığı gibi Yusuf Efendi, Sürmene Sıbyân Mektebi ve akabinde Trabzon Medresesinde eğitim görmüştür. Türkçe okuryazar ve Arapça ile Farsçaya aşinadır (BOA. DH. SAİDd. 8/621). Yusuf Efendi'nin aksine Müstecabi Abdurrahman Zeki Bey, Arapça ve Farsçaya aşinalığı ile Türkçe okuryazarlığının yanı sıra Fransızca da bilmektedir. Akçaabat İptidâi Mektebi, Gülhane Askerî Rüştiye Mektebi ve Mekteb-i Mülkiye-i Şahanede eğitim görmüştür (BOA. DH. SAİDd. 54/141). Hüseyin Hasan Efendi'nin, İbrahim Efendi'nin, İzzet Efendi'nin, Yusuf Efendi'nin ve Abdurrahman Zeki Bey'in Türkçe dışında Arapça lisanını biliyor olmaları, Arapça eğitim görmüş olmalarından, hac vazifesini icra etmiş olmalarından veya Arap dünyasıyla iletişim halinde olduklarından kaynaklanıyor olmalıdır.

Sicil kaydında ismi tespit edilip tabloya işlenen bir diğer memur İbrahim Efendi'dir. İbrahim Efendi, Sürmene Sıbyân Mektebinde eğitim görmüş olup, Türkçe okuryazar ve Arapça ile Farsçaya aşinadır (BOA. DH. SAİDd. 118/441). Anesti Efendi Türkçe, Fransızca ve Rumca dersleri alanında eğitim almıştır. Türkçe, Fransızca ve Rumca okuryazar olan Anesti Efendi, Sürmene Rum Sıbyân Mektebinde eğitim görmüştür. Anesti Efendi, Sürmeneli devlet memurları arasında Rumca bilen tek memur olarak tespit edilmiştir. Bu özelliği ise Rum milletinden olmasından kaynaklanmaktadır (BOA. DH. SAİDd. 118/393). Sürmene Sıbyân Mektebinde eğitim gören bir diğer isim, Hafız Mehmed Efendi'dir. Mehmed Efendi, İstanbul'da Arapça alanında eğitim gördükten sonra Mekteb-i Hukuk-u Şahanede eğitim tahsil etmiştir. Türkçe okuryazar olup, Arapçaya aşinadır (BOA. DH. SAİDd. 113/397). Mehmed Efendi gibi birçok Sürmeneli devlet adamının Arapçaya aşına olması bu dönemde devlet politikasında Arapçaya verilen önemi ve Arap kültürü ile oluşan etkileşimi göstermektedir.

Sadece Türkçe lisanı olan Hasan Tahsin Efendi Sürmene Kâzasına bağlı olan Vizera Sıbyân Mektebinde eğitim görmüştür (BOA. DH. SAİDd. 132/33). Hasan Efendi gibi Mustafa Zihni Efendi de sadece Türkçe okuryazardır. Sürmene İptidai Mektebi ve Trabzon İptidai Mektebinde eğitim görmüştür (BOA. DH.

SAİDd. 134/109). Hasan Tahsin Efendi ile Mustafa Zihni Efendi'nin Türkçe dışında dil bilmeden devlet memurluğunda istihdam edilmiş olması devlet bürokrasisinde meydana gelen bozulmayı göstermektedir. Türkçe okuryazar olmasının yanı sıra Farsçaya aşina olan Hafız Temel Efendi İstanbul Ayasofya Rüştîye Mektebinde eğitim gördükten sonra 8 Ağustos 1895 tarihinde diplomasını almıştır (BOA. DH. SAİDd. 132/153). Osmanlı klasik döneminde Efendi sıfatını kullananların genel olarak kalemiye ve ilmiye sınıfına mensup olduklarından hareketle Hasan Tahsin, Mustafa Zihni ve Hafız Temel'in "Efendi" unvanını kullanmış olmalarından dolayı kalemiye veya ilmiye sınıfına mensup bir aile kökenine sahip oldukları söylenebilir.

Sürmene doğumlu olup Sicill-i Ahvâl kayıtlarında eğitim durumları hakkında bilgi verilen isimlerden biri Mustafa Kazım Efendi'dir. Üç sene kadar Ünye Rüştîye Mektebinde eğitim gören Mustafa Kazım Efendi, sadece Türkçe bilmektedir (BOA. DH. SAİDd. 128/147). Kendisi gibi sadece Türkçe okur yazar olan Yusuf Sırrı Efendi ise Sürmene Sıbyân Mektebinde eğitim hayatına başlamış olup Sürmene Medresesinde eğitim görmüştür (BOA. DH. SAİDd. 127/93). Yusuf Sırrı Efendi'nin aksine lisan durumu hakkında bilgi verilmeyen Mehmed Efendi, Sürmene Sıbyân Mektebinde eğitim görmüştür (BOA. DH. SAİDd. 183/131). Ancak diplomasını almak için eğitim sürecini de tamamlayamadığına değinilmiştir. Diploma sahibi olmadan ve Türkçe dışında ek bir dile sahip olmadan devlet memurluğuna atamaların yapılmış olması devlet bürokrasisinde meydana gelen yozlaşmayı açıkça ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra bölgede görev yapacak diplomalı memurun bulunmaması veya diplomasız atamanın yapılmasında adam kayırmanın gerçekleştiği yorumu da yapılabilir.

Fakat istisnâi bir durum olarak nitelendirilebilecek Mehmed Efendi'nin aksine genel olarak eğitim sürecinin tamamlanıp diploma alınmasıyla birlikte devletin farklı kademelerinde memurların istihdam edildikleri saptanmıştır. Bu bağlamda Sürmene doğumlu İlyas Necati Efendi örnek olarak incelenebilir. Sürmene Sıbyân Mektebinde ilk eğitim sürecini tamamlayan İlyas Necati Efendi, Sıbyân Mektebinden mezun olduktan sonra sırasıyla İstanbul Numune-i Terakki Mektebi ve Bahriye Askerî Rüştîye Mektebinde eğitim görmüştür. Türkçe okuryazardır (BOA. DH. SAİDd. 165/81). Bu durum ise İlyas Efendi'nin yabancı dil konusunda yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu yetersizliğe rağmen İlyas Efendi'nin istihdam edilmiş olması devlet memuru olmakta aranan yabancı dil şartının bir kez daha göz ardı edildiğini göstermektedir.

Bu gibi istisnâi gelişmeler dışında memurların en az bir yabancı dile sahip olmaları şartının sıklıkla uygulandığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Türkçe okuryazar olmanın yanı sıra Arapça ve Farsça okuryazar olan Sedefzade Mehmed Şükrü Efendi örnek gösterilebilir. Tablodaki verilerden hareketle Mehmet Şükrü Efendi, ilköğretimini Sürmene'de aldıktan sonra sırasıyla; Şile Mülkiye Mektebi, Şile Askerî Rüştîyesi ve Darülmuallimin Rüştîyesinde eğitim görmüştür. 12 Ağustos 1909 tarihinde diplomasını almaya hak kazanmıştır (BOA. DH. SAİDd.

179/331). Türkçe okuryazar olup Arapça ve Farsçaya aşına olan Kâtipzade Veysel Efendi, Sürmene İptidâi Mektebinde eğitim görmüştür (BOA. DH. SAİDd. 193/95). Yusuf Ziyaeddin Efendi ise Sürmene Kâzasına bağlı olan Sargona¹³ İptidâi Mektebi, İstanbul Darümuallimin İptidâi Mektebi ve Darümuallimin Rüştîye Mektebinde eğitim görmüştür. Eğitim sürecinde Fatih Medresesi alimlerinden Mustafa Asım Efendi'den Arapça alanında ders tahsil etmiş ve icazetname almaya da hak kazanmıştır (BOA. DH. SAİDd. 167/361).

Sürmene doğumlu Ömer Behçet Efendi, Sürmene Rüştîye Mektebinde eğitim göerek diplomasını almıştır. Türkçe okuryazardır (BOA. DH. SAİDd. 169/205). Ömer Efendi ise Darüşafaka Mektebinde eğitim göerek yüksek derece ile mezun olarak diplomasını almıştır. Daha sonra Hukuk Mektebinde eğitim görmüştür. Türkçe'nin yanı sıra Arapça ve Farsçaya aşınadır (BOA. DH. SAİDd. 174/321). Yusuf Mazhar Efendi Tirebolu Rüştîye Mektebinde eğitim görmüştür. İlköğretim düzeyinde almış olduğu eğitim hakkında bilgi aktarılmayan Yusuf Mazhar Efendi, Türkçe okuryazardır (BOA. DH. SAİDd. 161/301). Hakkında bilgi verilen son isim olan Hacı Osman Remzi Efendi, Sürmene Sıbyân Mektebinde ilk öğrenimini tamamlamış, Solaklı (Of-Solaklı) köyünde bulunan medresede İslam dini ile ilgili eğitim almıştır. Burada Arapça ve Farsça eğitimi tahsil etmiştir. Dolayısıyla Türkçe okuryazar olan Osman Remzi Efendi, Arapça ve Farsçaya aşınadır (BOA. DH. SAİDd. 129/239). Arapça ve Farsçaya aşına olması din alanında aldığı eğitimden ileri gelmektedir. Sicill-i Ahvâl kayıtlarında memurların eğitim durumlarına dair verilen bilgilerin yanı sıra üçüncü kısımda bu memurların vazifelendirildiği görevlere dair bilgiler de aktarılmıştır.

Sürmeneli Memurların Görev Yerleri

Sicill-i Ahvâl kayıtlarının üçüncü kısımda tutulan kayıtlarda üzerinde durulan konu, memurların icra etmiş oldukları görevler olmuştur (Özger, 2015, s. 73). Bu bağlamda, memurun hangi tarihte, kaç yaşında ve ne kadar ücret karşılığında vazifeye başladığı, bu görevleri asaleten mi vekaleten mi yürüttüğü, maaşlarına dair bilgiler, bu maaşlarda yapılan zamlar ve kesintiler, işe hangi tarihte başladığı ve hangi tarihte ayrıldığı, açıkta kalıp kalmadığı, kaldıysa bu süreçte aldığı maaşın ne kadar olduğu, devlet kurumunda çalışmıyorsa çalışmış olduğu özel kuruma giriş ile çıkış tarihi, aldığı maaş, görevden azledilip edilmediği hakkındaki bilgiler ayrıntılı olarak sicil kayıtlarına işlenmiştir (BOA. ŞD. SAİD. 14/2). Benzer kayıtların Sürmene doğumlu devlet memurları ile ilgili de tutulduğu tespit edilmiştir. Bu kayıtlara dair veriler tablo 3'te yer almaktadır.

¹³ Bugünkü Sürmene'ye bağlı olan Çamburnu'dur.

Tablo 3. İstihdam Sahaları

Memur	İstihdam Sahası	Başlama Tarihi	Bitiş Tarihi	Maaş (Kuruş)
Mustafa Vehbi Efendi	Sürmene Müftülüğü	15 Mart 1879	8 Mart 1886	-
	Sürmene Harcama Memurluğu	5 Mayıs 1886	13 Nisan 1888	750
	Sürmene Müftülüğü	8 Aralık 1888	24 Mayıs 1891	-
	Sürmene Belediyesi	25 Ekim 1893	20 Mayıs 1894	1500
	Keskim Naipliği	20 Mayıs 1894	24 Ağustos 1895	1250
	Tortum Naipliği	24 Ağustos 1895	22 Ekim 1896	500
	Nemrut Naipliği	2 Haziran 1897	4 Kasım 1899	1000
	Of Kâzası Naipliği	1 Mayıs 1900	-	900
Hacı Ömer Efendi	Sürmene Rüşumat Memurluğu	1863	Haziran 1871	200
	Trabzon Vesile-i Ticaret Tütün Fabrikası	Ocak 1878	Haziran 1878	400
	Of Rüşumat Memurluğu	Aralık 1882	Ağustos 1883	350
	Gümüşhane Rüşumat Müdürlüğü	Ağustos 1883	1883	350
	Rize Rüşumat Müdürlüğü	Kasım 1884	20 Haziran 1884	250
	Yahyoli Rüşumat Memurluğu	20 Haziran 1885	Şubat 1888	300
	Ardeşen Rüşumat Memurluğu	Şubat 1888	12 Ekim 1892	320
	Kozağzı Rüşumat Memurluğu	12 Ekim 1892	-	320
Mehmed Said Efendi	Canik İdadi Mektebi	24 Mayıs 1894	15 Aralık 1894	800
	Trabzon İdadi Mektebi	16 Ocak 1895	12 Nisan 1895	850
	Samsun İdadi Mektebi	13 Nisan 1895	15 Ekim 1895	800
	Trabzon İdadi Mektebi	15 Ekim 1895	16 Ağustos 1900	1000
	Bağdat İdadi Mektebi	2 Aralık 1900	-	1230
Hüseyin Hasan Efendi	Sürmene Tapu Dairesi	27 Mart 1876	Ağustos 1878	Mülâzemet
	Sürmene Tapu Emlak Kalemligi	-	-	110
	Sürmene Tahrirat Katipliği	28 Kasım 1882	16 Ağustos 1882	120
	Tirebolu Tahrirat Katipliği	16 Ağustos 1882	3 Mayıs 1896	188
	Tirebolu Hükümet Konağı İnşası	-	-	3150
	Of Tahrirat Katipliği	3 Mayıs 1896	-	188
	Sürmene Belediye Katipliği	-	-	120
Hacı İbrahim Efendi	Sürmene Rüşumat Müdüriyeti	1873	29 Aralık 1878	95
	Of Rüşumat Memurluğu	29 Aralık 1878	1881	200
	Rize Rüşumat Memurluğu	13 Temmuz 1883	27 Ağustos 1884	300
	Mapavri Rüşumat Memurluğu	27 Ağustos 1884	2 Nisan 1890	300
	Of Rüşumat Memurluğu	2 Nisan 1890	26 Ekim 1890	400
	Terme Rüşumat Memurluğu	26 Ekim 1890	-	500
İzzet Efendi	Osmancık Kaymakamlığı	9 Ağustos 1888	19 Temmuz 1890	750
	Şile Kaymakamlığı (Tabip)	25 Kasım 1890	3 Kasım 1892	750
Yunus Efendi	Trabzon Temyiz Mahkemesi	13 Aralık 1875	18 Mayıs 1880	30-90/150
	Trabzon Bidayet Mahkemesi	18 Mayıs 1880	25 Aralık 1884	300
Abdurrahman Zeki Bey	Defter-i Hâkâni Mektub-î Kalemi	14 Mart 1888	31 Temmuz 1893	600/620
	Mabeyn-i Hümayun	31 Temmuz 1893	27 Nisan 1909	1000/5650
İbrahim Efendi	Sürmene Nüfus Dairesi	25 Ağustos 1892	11 Mayıs 1893	Mülâzemet
	Sürmene Nüfus Dairesi	11 Mayıs 1893	-	125
Anesti Efendi	Sürmene Nüfus Dairesi	13 Ekim 1898	23 Haziran 1890	Mülâzemet
	Sürmene Kaymakamlığı	23 Haziran 1890	-	200
Hafiz Mehmed Efendi	Zihne Bidayet Mahkemesi	3 Haziran 1903	24 Nisan 1906	1200
	Muş Bidayet Mahkemesi	18 Haziran 1906	2 Haziran 1909	1440
	Kozan Bidayet Mahkemesi	2 Haziran 1909	10 Temmuz 1909	1260
	Polis Memurluğu	14 Eylül 1909	6 Ekim 1909	1500
	Canik Bidayet Mahkemesi	6 Ekim 1909	21 Ekim 1909	1600
Hasan Tahsin	Sürmene Belediyesi	13 Haziran 1887	12 Eylül 1892	150

Efendi	Sürmene Belediyesi	12 Eylül 1892	12 Nisan 1899	150
	Sürmene Bidayet Mahkemesi	12 Nisan 1899	29 Mayıs 1901	200
	Sürmene Belediyesi	14 Haziran 1901	-	220
Mustafa Zihni Efendi	Trabzon Meclis İdaresi	14 Temmuz 1900	29 Ocak 1901	Mülâzemet
	Ünye Rüştîye Mektebi	29 Ocak 1901	23 Nisan 1902	300
	Tonya Nahiyeye Müdüriyeti	9 Mayıs 1902	-	360
Temel Efendi	Sürmene Piyade Tahsildarlığı	17 Temmuz 1903	-	250
Mehmed Efendi	Edirne Rüsûmat Müdüriyeti	19 Şubat 1908	-	150
Yusuf Sırrı Efendi	Ordu Sandık Eminliği	13 Haziran 1896	19 Haziran 1898	350
	Ordu Sandık Eminliği	13 Ocak 1899	13 Mart 1901	350
	Ordu Baş Tahsildarlığı	14 Mart 1901	20 Ekim 1902	400
	Ordu Tahsilat Müfettişliği	20 Ekim 1902	24 Mart 1904	500
Mustafa Kazım Efendi	Of Ağnam İdaresi	1896	24 Eylül 1896	200
	Of Askerîye İane Komisyonu	13 Mart 1896	12 Mart 1898	-
	Of Mal Müdürlüğü	24 Eylül 1896	24 Ocak 1897	100
	Of Ziraat Bankası	-	27 Haziran 1897	Mülâzemet
	Of Zabıta Dairesi	27 Aralık 1897	-	130
	Of Bidayet Mahkemesi	9 Kasım 1897	12 Aralık 1898	175
	Maliye Tahsildarlığı	13 Mayıs 1898	12 Kasım 1898	100
	Ordu Ziraat Bankası	22 Temmuz 1899	14 Haziran 1903	200
	Lazistan Ziraat Bankası	14 Haziran 1903	29 Haziran 1904	250
	Atina Ziraat Bankası	29 Haziran 1904	-	400
İlyas Necati Efendi	Trabzon Rüsûmat Nezareti	4 Mayıs 1896	26 Mart 1901	Mülâzemet
	Giresun Rüsûmat Müdüriyeti	26 Mart 1901	1902	100
	Bandırma Rüsûmat Müdüriyeti	7 Nisan 1904	-	400
Sedefzade Mehmed Şükrü Efendi	Davut Paşa İdadisi	28 Kasım 1908	14 Eylül 1909	300
Katıpzade Veysel Efendi	Davut Paşa Rüştîyesi	14 Eylül 1909	27 Ekim 1909	500
	Çerkes Bidayet Mahkemesi	6 Ekim 1909	-	1200
Yusuf Ziyaeddin Efendi	Çatalca Darbend Orman Dairesi	8 Ekim 1901	12 Mart 1908	-
	Şile Vakıf Ormanlar Dairesi	14 Nisan 1908	14 Şubat 1909	500
	Vakıf Ormanlar İdaresi	14 Şubat 1909	-	550/600
Yusuf Ziyaeddin Efendi	Trabzon İdadisi	14 Ekim 1906	-	430
	Samsun İdadisi	-	-	500
	Manastır Tahsilat Müdürlüğü	25 Ocak 1910	1 Temmuz 1910	1250
	Adana Muhasebe Kalemligi	8 Ağustos 1910	5 Temmuz 1911	1500
Ömer Behçet Efendi	Trabzon Aşar İdaresi	5 Temmuz 1911	-	-
	Sürmene Rüsûmat Memurluğu	4 Ekim 1905	23 Mart 1906	Mülâzemet
Ömer Efendi	İskele Rüsûmat Müdürlüğü	23 Mart 1906	-	75/150
	Rüsûmat İdaresi	14 Şubat 1908	14 Ağustos 1909	250
	Rüsûmat İdaresi Kontrol Dairesi	14 Ağustos 1909	-	350
Yusuf Mazhar Efendi	Of Tapu Dairesi	1902	14 Kasım 1908	Mülâzemet
	Atina Ziraat Bankası	19 Kasım 1908	-	-
Hacı Osman Remzi Efendi	Sürmene Tapu Dairesi	20 Nisan 1873	15 Haziran 1873	110
	Sürmene Nüfus Dairesi	13 Nisan 1875	31 Mayıs 1882	200
	Sürmene Nüfus Dairesi	31 Mayıs 1883	31 Mayıs 1886	250
	Sürmene Bidayet Mahkemesi	25 Eylül 1886	13 Mart 1889	225
	Sürmene Belediye Meclisi	13 Nisan 1891	17 Aralık 1892	200
	Sürmene Reji Memurluğu	13 Temmuz 1895	3 Mayıs 1897	500
	Sürmene Mal Müdürlüğü	10 Nisan 1899	6 Haziran 1903	500
	Of Vergi Dairesi	15 Temmuz 1903	4 Şubat 1904	500
Sürmene Vergi Dairesi	4 Şubat 1904	19 Ocak 1910	500	

Kaynak: BOA.DH.SAİDd. 93/367, 13/207, 109/227, 125/165, 12/99 (11/317), 71/125, 8/621, 54/141, 118/441, 118/393, 113/397, 132/33, 134/109, 132/153, 183/131, 127/93, 128/147, 165/81, 179/331, 193/95, 165/331, 169/205, 174/321, 161/301, 129/239.

Tablodaki verilerden hareketle Mustafa Vehbi Efendi'nin eğitim sürecini tamamlamasından sonra görevlendirildiği ilk vazifenin 15 Mart 1879 tarihinde Sürmene Kâza müftülüğü olduğu söylenebilir. Ancak görevi esnasında usulsüz davranışta bulunduğu dair yapılan şikâyetler neticesinde 8 Mart 1886 tarihinde görev yerinin değiştirilmesi yönünde karar alınmıştır. Usulsüz girişimlere dair şikâyetlerin oluşması üzerine görev yeri değişikliğine gidilmesi Osmanlı Devleti'nde sıklıkla başvurulanan tedbir yöntemi olarak uygulanmıştır. Bu karar çerçevesinde 5 Mayıs 1886 tarihinde aylık 570 kuruş ücret karşılığında Sürmene Kâzası harcama memurluğu yardımcılığına getirilmiştir. Buradaki vazifesini 13 Nisan 1888 tarihine kadar icra etmiştir. 8 Aralık 1888 tarihinde ise Sürmene Kâza müftülük görevine tekrar tayin edilmiştir. 24 Mayıs 1891 tarihinde bu görevden ayrıldıktan sonra 25 Ekim 1893 tarihinde aylık 1500 kuruş maaş karşılığında Sürmene Belediyesinde memur olarak vazifelendirilmiştir. 20 Mayıs 1894 tarihinde Keskim Kâzası naipliğine atanmıştır. Burada aylık 1250 kuruş maaş almıştır. 24 Ağustos 1895 tarihinde 500 kuruş maaşla Tortum Kâzası naipliğine tayin edilmiştir. 22 Ekim 1896 tarihinde görevinden istifa ettikten sonra 2 Haziran 1897 tarihinde aylık 1000 kuruş maaş karşılığında Nemrut Kâzası naipliğinde istihdam edilmiştir. Bir önceki görevinden istifa etmesinin nedenlerinden biri de düşük maaş alıyor olması olarak yorumlanabilir. Nitekim Tortum Kâzasında aylık 500 kuruş alırken istifa ettikten sonra görevlendirildiği Nemrut Kâzasında maaşı iki kat artırılarak 1000 kuruşa çıkarılmıştır. Buradaki görevi 4 Kasım 1899 tarihine kadar devam etmiştir. 1 Mayıs 1900 tarihinde 900 kuruş aylık ücretle Of Kâzası naipliğine atanmıştır. Lakin bu görevden ne zaman ayrıldığına dair bilgiler sicil kaydına işlenmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 93/367).

Tabloda memuriyetine dair bilgi aktarılan bir diğer Sürmene doğumlu devlet adamı olan Hacı Ömer Efendi, eğitim sürecini tamamlar tamamlamaz henüz 20 yaşındayken 1863 yılında mülâzemetle¹⁴ Sürmene Rüsûmat Memurluğuna ataması yapılmıştır. 1871 yılı mart ayı içerisinde aynı kurumda aylık 200 kuruş maaşla göreve devam etmesine karar verilmiştir. Ancak 1871 yılının haziran ayında bu vazifesinden istifa etmiştir. Bir müddet açıkta kaldıktan sonra 1878 yılının ocak ayında aylık 400 kuruş maaş karşılığında Trabzon'da faaliyet gösteren Vesile-i Ticaret Tütün Fabrikasında memur olarak göreve başlamıştır. Lakin maaşını yetersiz bularak 1878 yılı ortalarına doğru istifa etmiştir. İstifasından sonra bir müddet ticaretle uğraşan Hacı Ömer Efendi, 1882 yılının aralık ayında aylık 350 kuruş maaş karşılığında Of Rüsûmat Memurluğunda istihdam edilmiştir. 1883 yılının ağustos ayında aynı maaşla Gümüşhane Rüsûmat Müdürlüğünde göreve başlamıştır. Buradaki görevinden de istifa ettikten sonra Trabzon Rüsûmat Nezaretinde mülâzemetle muhasebe kalemliginde vazifelendirilmiştir. 1884 yılının kasım ayında aylık 250 kuruş maaş karşılığında Rize Rüsûmat Müdürlüğünde

¹⁴ Kelime manası itibarıyla bir yere veya kimseye sıkı sıkıya bağlanma, bir işe atanmak ya da sıra bekleme anlamında kullanılan mülâzemet terimi, Osmanlı idari ve askeri teşkilatında "staj" olarak tanımlanmıştır. Bkz. (Arı, 2021, s. 24; İpşirli, 2020, s. 536-537).

sandık emini olarak göreve başlamıştır. 20 Nisan 1885 tarihine gelindiğinde ise 300 kuruş maaş karşılığında Yalıyolu Rüsûmat Memurluğunda ve Şubat 1888 tarihinde 320 kuruş maaş karşılığında Ardeşen Rüsûmat Memurluğunda istihdam edilmiştir. 5 Temmuz 1890 tarihinde buradaki görevi son bulduktan sonra 29 Kasım 1890 tarihinde 320 kuruş maaşla tekrar Ardeşen Rüsûmat Memurluğunda göreve başlamıştır. Son olarak 12 Ekim 1892 tarihinde 320 kuruş aylık maaşla Kozağzı Rüsûmat Memurluğunda vazifelenirilen Hacı Ömer Efendi'nin buradaki görevinin ne zaman son bulduğunda dair bilgi kayıtlara işlenmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 13/207).

Mehmed Said Efendi, 24 Mayıs 1894 tarihinde Canik Sancağı İdâdi Mektebinde 800 kuruş aylık ücretle muallim olarak göreve başlamıştır. İdâdide Osmanlıca, Türkçe, İnşa ve Geometri dersleri alanında eğitim vermiştir. 15 Aralık 1894 tarihinde görevi sona erdikten sonra 16 Ocak 1895 tarihinde Trabzon İdâdi Mektebinde (Trabzon Lisesi) aylık 850 kuruş maaş karşılığında kanun ve ahvâl-ı defter derslerini yürütmek için atanmıştır. 12 Nisan 1895 tarihinde bu görevi sona erdikten sonra 13 Nisan 1895 tarihinde 800 kuruş maaş karşılığında Samsun İdâdi Mektebinde muallim olarak görevlendirilmiştir. Osmanlıca, Türkçe, Genel Tarih, İnşa ve Geometri derslerini 15 Ekim 1895 tarihine kadar yürütmüştür. 15 Ekim 1895 tarihinde terfi alarak 1000 kuruş maaş karşılığında Trabzon İdâdi Mektebinde Türkçe, Ahvâl-i Defter, İnşa ile Genel Tarih derslerine girmiştir. Ayrıca burada ikinci muavinlik görevini icra etmiştir. 13 Kasım 1896 tarihinde ikinci muavinlik görevi sona erince maaşı 950 kuruşa düşürülmüştür. Ardından 15 Kasım 1896 tarihinde Genel Tarih derslerine girmeyi bırakmış, 24 Kasım 1896 tarihinde ise muavinlikten istifa etmiştir. 17 Mart 1897 tarihinde maaşı 855 kuruşa düşürülmüştür. 16 Ağustos 1900 tarihine kadar buradaki muallimlik görevine devam etmiş olsa da maaşı 135 kuruşa kadar gerilemiştir. Son olarak 2 Aralık 1900 tarihinde Bağdat İdâdi Mektebinde ikinci müdürlük görevinin yanı sıra Ahvâl-i Defter, Hesap ve Coğrafya derslerine girmiştir. Verdiği dersler karşılığında 1230 kuruş maaş almıştır. Lakin buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi tespit edilememiştir (BOA. DH. SAİDd. 109/227).

Tabloda vazife durumuna dair bilgi aktarılan bir diğer isim Hüseyin Hasan Efendi'dir. Hüseyin Efendi, eğitim sürecini tamamladıktan sonra 27 Mart 1876 tarihinde Sürmene Tapu Dairesinde mülâzemetle istihdam edilmiştir. Daha sonra aynı idarede emlak kâtipliği görevini icra etmek için 110 kuruş aylık ücret bağlanmıştır. Bir buçuk sene burada görev icra ettikten sonra görev süresi bitmiş ve Ağustos 1878 tarihinde açıkta kalmıştır. 28 Kasım 1882 tarihinde 120 kuruş maaş karşılığında Sürmene Kâzası tahrirat katipliğine tayin edilmiştir. Buradaki görev süresinin dolması üzerine 16 Ağustos 1882 tarihinde 188 kuruş maaş karşılığında Tirebolu Kâzası tahrirat kâtibi olarak vazifelenirilmiştir. Tirebolu'daki vazifesini icra ederken kâzada inşa edilmekte olan hükümet konağının masraflarını idare etmekle de görevlendirilmiştir. Bu görevinden dolayı ayrıca 3150 kuruş para almıştır. 3 Mayıs 1896 tarihine gelindiğinde ise 188 kuruş maaş karşılığında Of Kâzası tahrirat kâtipliğine getirilmiştir. Of'taki göreviyle birlikte yürütmüş olduğu

belediye kâtipliği için ise ayrıca aylık 120 kuruş almıştır. Son olarak 28 Aralık 1894 tarihinde Tirebolu Kâzası tahrirat kâtipliğine atanmıştır. Buradaki görev süresinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi ise aktarılmamıştır (BOA. DH. SAİDd. 125/165).

Hacı İbrahim Efendi, 1873 yılının başlarında henüz 18 yaşındayken mülâzemetle Trabzon Rüsûmat Nezâretine bağlı olan Sürmene Rüsûmat Memurluğunda göreve başlamıştır. 1875 yılına gelindiğinde 95 kuruş maaş karşılığında aynı idarede kolcu¹⁵ olarak görevlendirilmiştir. 29 Aralık 1878 tarihinde 200 kuruş maaşla Of Rüsûmat Memurluğunda kâtiplik görevini icra etmiştir. 1880 yılının mart ayında maaşında düşüğe gidilerek 160 kuruş olmuştur. Kolculuk görevinden istifa etmiştir (BOA. DH. SAİDd. 12/99). Bu istifadan sonra 13 Temmuz 1883 tarihinde aylık 300 kuruş maaş karşılığında Rize Rüsûmat Müdürlüğünde kâtip olarak göreve başlamıştır. Kolculuk görevinden istifa etmesinin nedenlerinden birinin almış olduğu düşük maaş olma ihtimali yüksektir. Nitekim kolculuk görevinden sonra üstlenmiş olduğu vazife karşılığında aylık 300 kuruş aldığı görülmektedir. 27 Ağustos 1884 tarihine gelindiğinde 300 kuruş maaş karşılığında Mapavri Rüsûmat Memurluğunda, 2 Nisan 1890 tarihinde 400 kuruş maaşla Of Rüsûmat Memurluğunda ve son olarak 26 Ekim 1890 tarihinde 500 kuruş aylık ücret karşılığında Terme Rüsûmat Memurluğunda göreve başlamıştır. Buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi mevcut değildir (BOA. DH. SAİDd. 11/317).

İzzet Efendi, eğitim sürecini tamamlayıp diploma sahibi olmadan evvel 9 Ağustos 1888 tarihinde 27 yaşındayken 750 kuruş maaş karşılığında Osmancık Kâzasında tabip olarak görevlendirilmiştir. 19 Temmuz 1890 tarihine kadar bu görevini icra etmiştir. 25 Kasım 1890 tarihinde aynı maaş ile Şile Kâzasında tabiplik görevini yapmıştır. 2 Kasım 1892 tarihine kadar bu görevi icra etmiştir (BOA. DH. SAİDd. 71/125). Diploma sahibi olmadan devlet memurluğu ile vazifelendirilmiş olması dönemin şartları itibariyle devlet bürokrasisinde bozulmaların sonucu olarak değerlendirilebilir.

İzzet Efendi'nin yanı sıra Sürmene doğumlu devlet memurlarından biri olan Yusuf Efendi, eğitim sürecini tamamladıktan hemen sonra 13 Aralık 1875 tarihinde 22 yaşındayken Trabzon Meclis-i Temyiz Mahkemesinde kâtip olarak mülâzemetle istihdam edilmiştir. 13 Mart 1876 tarihine gelindiğinde ise aynı görevi icra etmesi için kendisine aylık 30 kuruş maaş bağlanmıştır. 13 Ekim 1879 tarihinde aynı mahkemede mukayyit memuru olarak vazifelendirilmiştir. Bu vazifenin karşılığında kendisine ayrıca aylık 150 kuruş maaş bağlanmıştır. 18 Mayıs 1880 tarihinde 300 kuruş maaş karşılığında Trabzon Bidayet Mahkemesine

¹⁵ Kolcular, devlet gelirlerinde oluşan zararların ve kaçakçılığın önlenmesi hususunda görev yapan memurlardır. Bu doğrultuda önemli güzergâhlar üzerinde bulunan, geçit noktalarını gözetleme, denizde meydana gelen kaçakçılık faaliyetlerini önleme ve takibat işlemlerini yapma gibi vazifeler üstlenmişlerdir. Kolcular; bekçi, gardiyan, dide-ban, gümrük kolcusu ve kol memurlarından oluşmaktadır. Bkz. (Karamursal, 1989, s. 136; Pakalın, 1993, s. 208).

zabıt kâtibi olarak atanmıştır. Ancak görevinin ne zaman sona erdiğine dair bilgiye yer verilmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 8/621). Genel olarak farklı mahkemelerde kâtip olarak görev icra eden İzzet Efendi'nin aynı göreve 30 kuruş aylıkla başlamış olması ve zamanla bu maaş miktarının 300 kuruşa çıkmış olması icra etmiş olduğu vazifesinde göstermiş olduğu başarıdan kaynaklanmaktadır. Ayrıca 1876 yılında 30 kuruş olan maaşın 1880 yılında 300 kuruşa çıkarılması memurun alım gücünün artırılmasına yönelik bir adım olarak da değerlendirilebilir.

Müstecabi Abdurrahman Zeki Bey, eğitim sürecini tamamlayarak 14 Mart 1888 tarihinde aylık 600 kuruş maaş karşılığında henüz 20 yaşındayken Defter-i Hâkâni Mektubî Kalemünde istihdam edilmiştir. 31 Temmuz 1893 tarihinde ise 1000 kuruş maaş karşılığında Mabeyn-i Hümayunda kâtip olarak görevlendirilmiştir. Ancak 27 Nisan 1909 tarihinde buradaki görevi sona erdikten sonra açıkta kalmıştır (BOA. DH. SAİDd. 54/141). Her ne kadar daha sonradan açıkta kaldığına dair kayıt işlenmiş olsa da 20 yaşında devlet memuru olarak vazife üstlenmiş olması başarılı bir eğitim süreci geçirdiğini göstermektedir.

Abdurrahman Zeki Bey gibi görev sahası geniş olmayan İbrahim Efendi, 25 Ağustos 1892 tarihinde mülâzemetle Sürmene Nüfus Dairesinde memur olarak istihdam edilmiştir. 11 Mayıs 1893 tarihinde aynı dairede 125 kuruş maaş karşılığında kâtip olarak görevlendirilmiştir. Bu görevden ne zaman ayrıldığına dair bilgi aktarılmamıştır (BOA. DH. SAİDd. 118/441).

Sürmene doğumlu tek gayrimüslim Osmanlı vatandaşı olan Anesti Efendi'nin çalışma sahasının geniş olmadığı tespit edilmiştir. Anesti Efendi, eğitim sürecini tamamladıktan sonra 13 Ekim 1898 tarihinde mülâzemetle Sürmene Nüfus Dairesinde kayıt memuru olarak istihdam edilmiştir. 23 Haziran 1900 tarihinde ise 200 kuruş maaş karşılığında Sürmene Kaymakamlığında kâtiplik görevine getirilmiştir. Bu iki memuriyet dışında görev yapmadığı belirtilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 118/393). Anesti Efendi, her ne kadar geniş bir çalışma sahasına sahip olmasa da Sürmene doğumlu tek Gayrimüslim devlet memuru olarak devletin farklı kurumlarında istihdam edilmiş olması dini inançların devlet memuru olmada kriter olarak aranmadığını göstermektedir.

Sicil kayıtlarında istihdam sahasına dair bilgi verilen bir diğer Sürmene doğumlu devlet memuru Hafız Mehmed Efendi'dir. Mehmed Efendi, 31 Ekim 1902 tarihinde diplomasını aldıktan sonra 3 Haziran 1903 tarihinde 1200 kuruş maaş karşılığında Zihne Bidayet Mahkemesinde ceza idaresi riyasetinde istihdam edilmiştir. 24 Nisan 1906 tarihinde istifa ettikten sonra 18 Haziran 1906 tarihinde 1440 kuruş maaş karşılığında Muş Bidayet Mahkemesinde vazife üstlenmiştir. 2 Haziran 1909 tarihinde 1260 kuruş aylıkla Kozan Bidayet Mahkemesinde görev yapmıştır. Ancak 10 Temmuz 1909 tarihinde sağlık durumunu gerekçe göstererek istifa etmek zorunda kalmıştır. İstifasından sonra 14 Eylül 1909 tarihinde 1500 kuruş maaş karşılığında Canik Bidayet Mahkemesinde istihdam edilmiştir. Lakin mahkemenin farklı bir yere taşınmasına karar verilmesi üzerine 21 Ekim 1909 tarihinde buradaki vazifesi son bulmuştur. Adliyede farklı bir işte istihdam

edilmesi kararlaştırılmış olsa da daha sonradan nerede görev yaptığına dair bilgi sicil kaydına işlenmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 113/397). Bu durum ise sicil kayıtlarında memurların bazı durumlarda tüm faaliyetlerine yer verilmediğini ve vazifelendirilmeleriyle ilgili eksik verilerin olduğunu göstermektedir.

Mehmed Efendi'nin aksine çalışma sahası geniş olmayan Hasan Tahsin Efendi, 13 Haziran 1887 tarihinde Sürmene Belediyesinde kâtip olarak 150 kuruş maaş karşılığında istihdam edildikten sonra 12 Eylül 1892 tarihinde aynı belediyede aynı maaşla sandık emini olarak görevlendirilmiştir. 21 Nisan 1899 tarihine gelindiğinde ise 200 kuruş maaş karşılığında Sürmene Bidayet Mahkemesinde aza olarak vazifelendirilmiştir. 29 Nisan 1901 tarihine kadar bu görevi icra ettikten sonra istifa etmiştir. İstifasının ardından 14 Haziran 1901 tarihinde aylık 220 kuruş maaş karşılığında Sürmene Belediyesinde sandık emini¹⁶ olarak istihdam edilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 132/33). Sandık eminliği görevine getirilmiş olması toplum arasında güvenilir kişi olduğunu göstermektedir. Fakat buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair sicil kaydında bir bilgiye yer verilmemiştir.

Mustafa Zihni Efendi, 14 Temmuz 1900 tarihinde Trabzon Vilâyet-i Meclis-i İdaresine mülâzemetle atanmıştır. 29 Ocak 1901 tarihinde 300 kuruş maaş karşılığında Ünye Rüştîye Mektebinde muallimlik görevini icra etmek üzere görevlendirilmiştir. Fen ilimleri alanında eğitim verdikten sonra 23 Nisan 1902 tarihinde görevi sona ermiştir. 9 Mayıs 1902 tarihinde 360 kuruş aylıkla Tonya Nahiye Müdüriyetinde memur olarak istihdam edilmiştir. Buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair bilgiye yer verilmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 134/109). Daha önceki birçok örnekte de tespit edildiği gibi Mustafa Zihni Efendi ile ilgili tutulan sicil kaydında son görevinin ne zaman bittiğine dair bilginin işlenmemiş olması kaydın eksik tutulduğunu göstermektedir.

Tablo 3'teki verilerden hareketle Hafız Temel Efendi'nin, 17 Temmuz 1903 tarihinde 250 kuruş aylık ücretle Sürmene Kâzası Piyade Tahsildarlığına atandığı saptanmıştır. Buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi mevcut değildir (BOA. DH. SAİDd. 132/153). Hafız Temel Efendi'nin sicil kaydına işlenen verilerde sadece bir vazife icra etmiş olması istihdam sahasının geniş olmadığını göstermekle birlikte aktif bir memuriyet dönemi geçirmediği söylenebilir.

Hafız Temel Efendi gibi görev sahası geniş olmayan Mehmed Efendi, 3 Kasım 1900 ile 19 Şubat 1908 tarihleri arasında askeriyede farklı görevlerde bulunduktan sonra 19 Şubat 1908 tarihinde aylık 150 kuruş maaş karşılığında Edirne Rüsûmat Müdüriyetinde muayene memuru olarak istihdam edilmiştir.

¹⁶ II. Mahmut döneminde kurulup, taşrada toplanan vergiler ile yapılan masrafların tek elden idare edilmesi hedeflenmiştir. Mal sandığı olarak da isimlendirilmiştir. Sandık anahtarlarının teslim edildiği gibi sandık emini olarak isimlendirilmiştir Bkz. (Ay, 2001, s. 185-186).

Buradaki görevinin bitiş zamanına dair kayıt bulunmamaktadır (BOA. DH. SAİDd. 183/131). Mehmed Efendi'nin 8 yıl gibi uzun bir süre askeriyede görev icra ettikten sonra Rüsûmat Müdüriyetinde muayene memuru olarak istihdam edilmiş olması kurumlar arası geçişin olduğunu göstermektedir.

Yusuf Sırrı Efendi, 13 Haziran 1896 tarihinde 350 kuruş maaş karşılığında Ordu Kâzasında sandık emini olarak vazifelendirilmiştir. Bu görevi 19 Haziran 1898 tarihinde son bulmuştur. Ancak 13 Ocak 1899 tarihinde tekrar aynı maaşla aynı göreve getirilmiştir. 13 Mart 1901 tarihinde buradaki görevi sona erdikten sonra 400 kuruş maaş karşılığında Ordu Kâzasında Baş Tahsildar olarak görevlendirilmiştir. 20 Ekim 1902 tarihinde aynı kâzada tahsilat müfettişliğine terfi etmiştir. Bu görevi için aylık 500 kuruş maaş bağlanmıştır. Vazifesi 24 Mart 1904 tarihinde son bulmuştur (BOA. DH. SAİDd. 127/93). Sicil kaydında memurun icra etmiş olduğu son vazifesinden ayrılış tarihine yer verilmiş olması Yusuf Sırrı Efendi'yi diğer Sürmeneli memurdan ayırt eden önemli bir özellik olarak gösterilebilir.

Mustafa Kazım Efendi, 1896 yılında 200 kuruş maaş karşılığında Of Kâzası Ağnam İdaresine¹⁷ kâtip olarak atanmıştır. 13 Mart 1896 ile 12 Mart 1898 tarihleri arasında Of Kâzası Askerî İane Komisyonunda fahri kâtip olarak görev icra etmiştir. 24 Eylül 1896 ile 24 Ocak 1897 tarihleri arasında 100 kuruş maaş karşılığında Of Kâzası Mal Müdürlüğünde müdür vekilliği vazifesini yerine getirmek üzere ataması yapılmıştır. 27 Haziran 1897 tarihine kadar Of Ziraat Bankası Şubesinde mülâzemetle sandık emini olarak görev icra etmiştir. 27 Aralık 1897 tarihinde ise 130 kuruş aylık ücretle Of Zabıta Dairesinde geçici zabıta sandık neferi olarak tayin edilmiştir. 9 Kasım 1897 ile 12 Aralık 1898 tarihleri arasında 175 kuruş aylık ücretle Of Bidayet Mahkemesinde¹⁸ mahkeme tahsildarı olarak vazifelendirilmiştir. 13 Mayıs 1898 ile 12 Kasım 1898 tarihleri arasında 100 kuruş maaşla Maliye Tahsildarlığında istihdam edilmiştir. 22 Temmuz 1899 tarihinde 200 kuruş maaşla Ordu Ziraat Bankasına sandık muhasebe ikinci kâtibi olarak tayin edilmiştir. 14 Haziran 1903 tarihinde 250 kuruş maaş karşılığında Lazistan¹⁹ Ziraat Bankasında sandık muhasebe kâtibi olarak vazifelendirilmiştir. Son olarak 29 Haziran 1904 tarihinde aylık 400 kuruş maaşla Atina (Rize-Pazar)²⁰ Ziraat Bankasında sandık muhasebe kâtibi olarak görevlendirilmiştir. Bu görevinin ne

¹⁷ Osmanlı resmi kayıtlarında resm-i ganem veya adet-i ağnam olarak geçen ve ağırlıklı olarak koyunlar üzerinden alınan vergileri toplamakla yükümlü kurumdur Bkz. (Emecen, 1988, s. 478-479).

¹⁸ Taşrada yetkili ilk dereceli mahkemelerdir Bkz. (Dağ, 2021, s. 215; Çoban, 2023, s. 80).

¹⁹ Rize

²⁰ Atina ismi Atinalılarla alakası olmayıp, eski çağlarda Athenai adında bir kadının bölgede hüküm sürmesi ve vefatından mezarının bölgede bulunmasından kaynaklanmaktadır. Trabzon'un fethedilmesiyle Osmanlı idaresine giren Atina, 1486-1515 yılları arasında nahiye, 1520-1566 yılları arasında kâza, 1583-1796 yılları arasında nahiye, 19. yüzyılın başlarından devletin yıkılışına kadar geçen zaman zarfında ise kâza merkezi olarak teşkilatlandırılmıştır. Bkz. (Demirci & Saraç, 2012, s. 2, 13).

zaman sona erdiğine dair bilgi aktarılmamıştır (BOA. DH. SAİDd. 128/147). Son görevinin bitiş tarihine yer verilmemiş olsa da askeriye, maliye ve kalemiye gibi farklı alanlarda uzmanlaşmış olması devlet kurumlarında geniş bir istihdam sahasında görev üstlenmesini sağlamıştır.

İlyas Necati Efendi'nin sicil kaydına bakıldığında, 4 Mayıs 1896 tarihinde mülâzemetle Trabzon Rüsûmat Nezâretine muhasebe kalemi olarak atandığı görülmektedir. 26 Mart 1901 tarihinde Giresun Rüsûmat Müdüriyetinde tezkire kâtibi olarak aylık 100 kuruş ücretle istihdam edilmiştir. 1902 yılının ortalarına doğru bu görevden istifa etmiştir. 7 Nisan 1904 tarihinde 400 kuruş maaş karşılığında Bandırma Rüsûmat Müdüriyetinde sandık emini olarak vazifelendirilmiştir. Buradaki vazifesinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi ise sicil kaydında mevcut değildir (BOA. DH. SAİDd. 165/81). Giresun Rüsûmat Müdüriyetindeki görevinden istifa edip Bandırma Rüsûmat Müdüriyetinde göreve başlamasında daha önceki müdüriyette almış olduğu maaşın düşük olması etkili olmuştur. Bu durum da memurların alım gücünü yükseltmek için görev değişikliğine sıklıkla başvurulmasına yol açmıştır.

İlyas Efendi'ye benzer olarak istihdam sahası geniş olmayan Sedefzade Mehmed Şükrü Efendi, 28 Kasım 1908 tarihinde 300 kuruş aylık ücretle İstanbul Davut Paşa İdâdisinde öğretmen olarak vazifelendirilmiştir. 1 Aralık 1909 tarihinde 200 kuruş karşılığında aynı idâdide Tarih derslerini vermeye başlamıştır. 14 Eylül 1909 tarihinde 500 kuruş maaş karşılığında idâdiye bağlı olan rüştiyede ders vermeye başlamıştır. 6 Ekim 1909 tarihine gelindiğinde bu görevden istifa ederek 27 Ekim 1909 tarihinde 1200 kuruş maaşla Çerkes Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesinde istihdam edilmiştir. Ancak sicil kaydında buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi verilmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 179/331). İlyas Efendi'nin taşrada eğitim görüp başkentte istihdam alanı bulması alanında uzmanlaştığını göstermektedir. Bu durum ise taşrada eğitim yapan veya görev icra eden bir devlet memurunun başarılı olması halinde başkent veya vilâyet merkezlerinde rahatlıkla istihdam alanı bulabildiği yorumunda bulunulmasını sağlamaktadır.

Tabloda da belirtildiği gibi sicill-i ahvâl kayıtlarında üzerinde durulan bir diğer isim Kâtipzade Veysel Efendi'dir. Veysel Efendi, 8 Ekim 1901 tarihinde Çatalca Sancağı Büyük Derbent Orman Dairesinde ondalık memurluğuna atanmıştır. 12 Mart 1908 tarihinde bu görevinden istifa etmiştir. 14 Nisan 1908 tarihinde 500 kuruş maaş karşılığında Şile Kâzası Vakıf Ormanlar Dairesinde süvari memuru olarak istihdam edilmiştir. 14 Şubat 1909 tarihinde dairenin Vakıf Ormanlar İdaresine nakledilmesiyle birlikte memurluğuna Vakıf Ormanlar İdaresinde devam etmiştir. 6 Temmuz 1910 tarihinde 550 kuruş aylık ücret karşılığında Vakıf Ormanlar İdaresinde baş süvari memurluğuna tayin edilmiştir. Buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi mevcut değildir (BOA. DH. SAİDd. 193/95). Veysel Efendi'nin memurluk hayatı boyunca Ormanlar İdaresinin

farklı kademeleri ve daireleri dışında farklı bir alanda görev icra etmemiş olması bu alanda uzmanlaşmasını sağladığı gibi alandaki mesleki yetkinliğini göstermektedir.

Yusuf Ziyaeddin Efendi, 14 Ekim 1906 tarihinde Trabzon İdâdisinde Mevâlid, Kimya, Hikmet ve Makine dersleri alanında eğitim vermiştir. Görevi karşılığında toplamda 430 kuruş maaş almıştır. Daha sonra Trabzon Maarif Müdüriyeti tarafından aylık 500 kuruş maaş karşılığında Samsun İdâdisine tayin edilmiştir. 25 Ocak 1910 tarihinde aylık 1250 kuruş maaşla Manastır Vilâyeti Tahsilat Müdürlüğüne ataması yapılmıştır. Ancak 1 Temmuz 1910 tarihinde görevinden istifa ettikten sonra bir müddet açıkta kalmıştır. 8 Ağustos 1910 tarihinde 1500 kuruş maaşla Adana Vilâyetinde muhasebe kalemi olarak çalışmaya başlamıştır. Son olarak 5 Temmuz 1911 tarihinde Trabzon Vilâyeti Aşar başkâtibi olarak görevlendirilmiştir. Fakat bu vazifesinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi mevcut değildir (BOA. DH. SAİDd. 167/361). Daha önceki birçok örnekte olduğu gibi Yusuf Ziyaeddin Efendi'nin sicil kaydında da görüldüğü gibi farklı mesleki deneyimler yaşadığı tespit edilmiştir. Nitekim memurluk vazifesine muallim olarak başlayan Yusuf Efendi'nin daha sonraki süreçlerde tahsilat müdürlüğü ve muhasebe kalemligi gibi mali alanlarla ilgili vazifeler üstlendiği görülmektedir.

Yusuf Ziyaeddin Efendi'nin aksine çalışma sahası sınırlı olan Ömer Behçet Efendi, 4 Ekim 1905 ile 23 Mart 1906 tarihleri arasında Sürmene Rüsûmat Memurluğunda görev yapmıştır. Görevi boyunca aldığı maaşa dair bilgi aktarılmamıştır. 23 Mart 1906 tarihinde 75 kuruş maaşla İskele Rüsûmat Müdürlüğünde kolcu olarak istihdam edilmiştir. Buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair bilgi verilmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 169/205).

Görev yerine dair sicil kayıtlarında bilgi verilen memurlar arasında yer alan bir diğer isim Ömer Efendi'dir. Ömer Efendi, 14 Şubat 1908 tarihinde aylık 250 kuruş maaş karşılığında Rüsûmat İdaresine bağlı olan Kalem Dairesinde istihdam edilmiştir. 14 Ağustos 1909 tarihinde 350 kuruş maaş karşılığında idareye bağlı olan Kontrol Dairesinde üçüncü sınıf katipliğine atanmıştır. Ancak buradaki görevinin ne zaman sonra erdiğine dair bilgi sicil kaydına işlenmemiştir (BOA. DH. SAİDd. 174/321).

Ömer Efendi gibi istihdam sahası geniş olmayan bir diğer isim Yusuf Mazhar Efendi'dir. Yusuf Mazhar Efendi, eğitim sürecini tamamladıktan sonra 1902 yılında Of Tapu Dairesinde mülâzemetle istihdam edilmiştir. Altı sene burada görev icra ettikten sonra 14 Kasım 1908 tarihinde Atina Kâzası Ziraat Bankasında sandık muhasebe kâtibi olarak görevlendirilmiştir. Lakin buradaki görevinin ne zaman sona erdiğine dair sicil kaydında bilgi mevcut değildir (BOA. DH. SAİDd. 161/301).

İstihdam sahasına dair hakkında bilgi verilen son Sürmene doğumlu devlet memuru Hacı Osman Remzi Efendi'dir. Osman Remzi Efendi, 20 Nisan 1873 ile 15 Haziran 1873 tarihleri arasında 110 kuruş aylık ücret karşılığında Sürmene Tapu Dairesinde yoklama kâtibi olarak görev icra etmek üzere ataması yapılmıştır. 13

Nisan 1875 tarihinde ise 200 kuruş maaşla Sürmene Nüfus Dairesinde kayıt memuru olarak istihdam edilmiştir. Buradaki görevinin sona ermesiyle birlikte 31 Mayıs 1882 tarihinde aylık 250 kuruş aylık maaşla Sürmene Nüfus Dairesinde nüfus memuru olarak istihdam edilmiştir. 31 Mayıs 1886 tarihinde nedeni belirtilmemiş bir gerekçeyi ileri sürerek istifa etmiştir. 25 Eylül 1886 tarihinde Sürmene Bidayet Mahkemesinde aza olarak aylık 225 kuruş maaş karşılığında vazife üstlenmiştir. Buradaki görevi 13 Mart 1889 tarihinde sona erdikten sonra 13 Nisan 1891 tarihinde 200 kuruş maaşla Sürmene Bidayet Meclisi riyasetinde istihdam edilmiştir. Sekiz ay kadar görev icra ettikten sonra yetersizliği gerekçesiyle 17 Aralık 1892 tarihinde görevden azledilmiştir. Ancak 13 Temmuz 1895 ile 3 Mayıs 1897 tarihleri arasında 500 kuruş maaş karşılığında Sürmene Reji Memurluğunda²¹ vazife üstlenmiştir. 10 Nisan 1899 tarihinde 500 kuruş maaşla Sürmene Kâzası Mal Müdürlüğü muavinliğine atanmıştır. Daha sonra Şiran Kâzası Vergi Dairesinde kâtip olarak görevlendirilmiş olsa da bu görevi kabul etmediğinden dolayı 6 Haziran 1903 tarihinde açıkta kalmıştır. Bir müddet açıkta kaldıktan sonra 15 Temmuz 1903 tarihinde 500 kuruş maaş karşılığında Of Kâzası Vergi Dairesinde kâtip olarak atanmıştır. Vazifesindeki başarısından dolayı 4 Şubat 1904 tarihinde ise Sürmene Kâzası Vergi Dairesinde kâtip olarak görev almıştır. 19 Ocak 1910 tarihinde emekliliğe ayrılarak toplamda 14.400 buçuk kuruş almıştır (BOA. DH. SAİDd. 129/239). Son derece geniş istihdam sahasına sahip olan Hacı Osman Remzi Efendi'nin birçok farklı kurumlarda görev alması ve daha sonra açıkta kalmasına rağmen kendisine teklif edilen bazı memurlukları da reddettiği görülmektedir. Ayrıca devlet memurluğuna başladığı ilk andan emekliliğine kadar geçen zaman zarfında meydana gelen görev değişikliklerin tümünün kayıtlara işlenmiş olması sicil kaydının eksiksiz tutulduğunu göstermektedir. Sicil kayıtlarında istihdam sahaslarına dair verilen bu tür bilgilerin yanı sıra memurların icra etmiş olduğu görevler karşısında başarı oranlarını arttırmak amacıyla verilen ödüllere dair verilere de değinilmiştir.

Memurların Başarılarının Ödüllendirilmesi

Sicill-i Ahvâl kayıtlarının dördüncü bölümünü memurların almış olduğu terfi, maaş zammı, madalya, nişan veya rütbe gibi ödüllendirmelerin bilgilerini içermektedir (Bay & Eker, 2018, s. 85; Fındley, 2020, s. 427-429). Ödüller, memurların bağlı buldukları kurumlar tarafından sonradan gönderilen kayıtlardan alınarak sicil defterlerine işlenmektedir (Efe, 2013, s. 182). Bu çerçevede sicil kaydının dördüncü kısmında memurun hangi rütbe ve nişanı ne sebeple aldığı, yabancı devlet nişanını alanların nerede ve hangi sebeple bu nişanı aldıkları hakkında detaylar verilmiştir (BOA. DH.SAİDd. MEM. 29/6). Sürmene Kâzasında doğup devlet memurluğu yapan yirmi beş kişinin sicil kaydı

²¹ Reji Şirketi, Trabzon Reji İdaresi çatısı altında kurmuş olduğu dört müdürlüğün yanı sıra on üç memurluktan biri de Sürmene olmuştur. Bkz. (*Trabzon Vilâyet Salnamesi*, Hicri: 1322, s. 267-331; Akpınar, 1998, s. 541).

incelendiğinde dokuz memurun sicilinde ödüllendirmeye yönelik verilerin olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda tespit edilen isimler, aldıkları rütbe, nişan, madalya, maaş zammı veya terfileri ile tarihlerine dair veriler tablo 4'te aktarılmıştır.

Tablo 4. Memurların Almış Olduğu Rütbe, Nişan ve Ödüller

Memur	Terfi, Maaş Zammı, Madalya, Nişan ve Rütbe	Tarih
Mehmed Said Efendi	Terfi	15 Ekim 1895
Hüseyin Hasan Efendi	Tahlisiye Madalyası	28 Aralık 1894
Yusuf Efendi	Maaş zammı	13 Temmuz 1877
	Maaş zammı	12 Mart 1878
Müstecabi Abdurrahman Zeki Bey	Maaş Zammı	30 Mart 1893
	Maaş Zammı	5 Ağustos 1893
	Üçüncü Dereceden Rütbe	24 Ağustos 1893
	Dördüncü Dereceden Rütbe	24 Ağustos 1893
	Terfi	1 Mart 1897
	Maaş Zammı	27 Ekim 1895
	Nişan-ı Ali-i Osmani	14 Mart 1896
	Gümüş Madalyası	1 Eylül 1896
	Mecidi Nişanı	10 Şubat 1897
	Maaş Zammı	13 Mart 1897
	Terfi	1 Ağustos 1897
	Yunan Muharebe Madalyası	3 Ağustos 1897
	Maaş Zammı	5 Mart 1898
	Maaş Zammı	8 Eylül 1898
	İkinci Derece Mecidi Nişanı	20 Ocak 1899
	Terfi	Mayıs 1900
	Maaş Zammı	5 Eylül 1900
	Maaş Zammı	6 Ekim 1901
	Birinci Derece Mecidi Nişanı	1 Eylül 1902
	Maaş Zammı	22 Ağustos 1906
Yusuf Sırrı Efendi	Üçüncü Dereceden Rütbe	25 Aralık 1901
Veysel Efendi	Maaş Zammı	15 Temmuz 1910
Ömer Behçet Efendi	Maaş zammı	28 Mayıs 1906
Hacı Osman Remzi Efendi	Terfi	31 Mayıs 1882
	Terfi	4 Şubat 1904
Ömer Efendi	Maaş zammı	14 Ağustos 1911
	Maaş zammı	14 Eylül 1911

Kaynak: BOA.DH.SAİDd. 109/227, 125/165, 8/621, 54/141, 127/93, 193/95, 169/205, 129/239, 13/207.

Tablo 4'te yer alan isimlerden biri Mehmed Said Efendi'dir. Mehmed Said Efendi'nin üstlenmiş olduğu vazifede göstermiş olduğu başarılı hizmetten dolayı ödüllendirildiği tespit edilmiştir. 13 Nisan 1895 tarihinde aylık 800 kuruş ücretle Samsun Mekteb-i İdâdi muallimliğine atanan Mehmed Said Efendi'nin; Osmanlıca, Türkçe, Genel Tarih, İnşa ve Geometri derslerinde göstermiş olduğu başarıdan dolayı terfi ile ödüllendirilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda 15 Ekim 1895 tarihinde Trabzon Mekteb-i İdâdisine aylık 1000 kuruş ücret karşılığında öğretmenlik yapmak üzere atanmıştır (BOA. DH. SAİDd. 109/227). Devlet kurumlarında istihdam edilen memurların görevlerinde başarılı olmaları halinde ödüllendirilmelerine yönelik sıklıkla başvuru yapılan yöntemlerden biri terfidir. Böylece memurların başarı oranları arttırılmaya çalışılmıştır.

Terfi ile ödüllendirilen bir diğer isim Hacı Osman Remzi Efendi olmuştur. Osman Efendi, 13 Nisan 1875 tarihinde aylık 200 kuruş maaş ile atanmış olduğu Sürmene Nüfus Dairesi kayıt memurluğundaki başarısından dolayı 31 Mayıs 1882 tarihinde aylık 250 kuruş maaş karşılığında aynı dairede nüfus memurluğuna terfi ettirilmiştir. Yine 15 Temmuz 1903 tarihinde 500 kuruş maaş karşılığında atanmış olduğu Of Kâzası Vergi Dairesinde başarısını devam ettirmiş olmalı ki, 4 Şubat 1904 tarihinde terfi ettirilerek Sürmene Kâzası Vergi Dairesine kâtip olarak tayin edilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 129/239). Terfi yoluna gidilerek memurların ödüllendirilmesi çalışma motivasyonunu arttırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilebilir.

Görevinde göstermiş olduğu liyakatten dolayı terfi ile ödüllendirilen bir diğer isim Müstecabi Abdurrahman Zeki Bey'dir. Abdurrahman Zeki Bey, Mabeyn-i Hümayunda kâtip olarak vazife icra ederken göstermiş olduğu başarısından dolayı 1 Mart 1897 tarihinde terfi ettirilerek ikinci sınıf rütbe ile ödüllendirilmiştir. Yine ikinci sınıftan birinci sınıfa terfi ettirilmesi ise 1 Ağustos 1897 tarihinde gerçekleşmiştir. Mayıs 1900 yılında terfi ettirilerek birinci sınıf rütbeye layık görülmüştür. Abdurrahman Efendi'nin aldığı ödüller sadece terfilerle sınırlı kalmamakla birlikte sık sık maaş zammı ile ödüllendirildiği de saptanmıştır. Bu açıdan, 30 Mart 1893 tarihinde Defter-i Hâkâni Mektub-î Kalemde vazife icra ederken maaşının 600 kuruştan 620 kuruşa, 5 Ağustos 1893 tarihinde Mabeyn-i Hümayunda kâtip olarak vazife icra ederken maaşının 1000 kuruştan 1500 kuruşa, 27 Ekim 1895 tarihinde maaşının 1500 kuruştan 2000 kuruşa, 13 Mart 1897 tarihinde düşürülmüş olan maaşının tekrar 1900 kuruşa, 5 Mart 1898 tarihinde bu maaşın 2400 kuruşa, 8 Eylül 1898 tarihinde 2900 kuruşa, 5 Eylül 1900 tarihinde 3900 kuruşa, 6 Ekim 1901 tarihinde 4600 kuruşa ve son olarak 22 Ağustos 1906 tarihinde maaşının 5650 kuruşa çıkarılması örnek gösterilebilir (BOA. DH. SAİDd. 54/141). Müstecabi Abdurrahman Zeki Bey'in üstlenmiş olduğu vazifelerde başarı göstermesi neticesinde terfi, rütbe, nişan, madalya ve maaş zammı gibi farklı yöntemlerle ödüllendirilmesi mesleki kariyerinde son derece başarılı olduğunu göstermektedir. Ayrıca üstlenmiş olduğu görevlerde liyakatli davranıp başarı gösteren memurların birden fazla farklı yöntemlerle ödüllendirildikleri de söylenebilir.

Abdurrahman Zeki Bey dışında Veysel Efendi'nin Vakıf Ormanlar İdaresinde görev icra ederken 15 Temmuz 1910 tarihinde maaşının 550 kuruştan 600 kuruşa çıkarılması (BOA. DH. SAİDd. 193/95), Ömer Behçet Efendi'nin 23 Mart 1906 tarihinde 75 kuruşla atanmış olduğu İskele Rüsûmat Müdürlüğünde maaşının 28 Mayıs 1906 tarihinde 150 kuruşa çıkarılması (BOA. DH. SAİDd. 169/205), Yusuf Efendi'nin Trabzon Meclis-i Temyiz Kalemde görev icra ederken 13 Temmuz 1877 tarihinde önce 30 kuruş olan maaşının 60 kuruşa daha sonra ise 12 Mart 1878 tarihinde 60 kuruş olan maaşının 90 kuruşa çıkarılması (BOA. DH. SAİDd. 8/621) ve son olarak Ömer Efendi'nin Rüsûmat İdaresi Kontrol Dairesinde görev icra ederken 350 kuruş olan maaşının 14 Ağustos 1911 tarihinde 400 kuruşa, 14 Eylül 1911 tarihinde ise 450 kuruşa çıkarılması örnek

gösterilebilir (BOA. DH. SAİDd. 174/321). Verilen örneklerde de olduğu gibi memuriyette maaş zammı sıklıkla başvurulan ödüllendirme yöntemi olmuştur. Bu ödüllendirme yöntemi de tıptı terfide olduğu gibi memurların çalışma disiplini yükseltmeye yönelik olarak uygulanmıştır.

Maaş zammı kadar yaygın olarak başvurulmasa da uygulanan bir diğer ödüllendirme yöntemi ise madalya tevcih etmektir. Bu çerçevede Sürmene doğumlu Hüseyin Hasan Efendi örnek olarak incelenebilir. Hüseyin Efendi, 28 Aralık 1894 tarihinde Tirebolu Kâzasında tahrirat memuru olarak görev icra ederken göstermiş olduğu hizmetten dolayı Tahlisiye Madalyası ile ödüllendirilmiştir. (BOA. DH. SAİDd. 125/165). Tahlisiye Madalyasının boğulma ve yangın gibi afetlerde can kurtaran kişilere verildiğinden hareketle Hüseyin Efendi'nin can kurtarma girişiminde bulunması neticesinde bu madalyayı almaya hak kazandığı söylenebilir.

Madalya ile ödüllendirilen bir diğer isim, daha önce de sıklıkla maaş zammı ile ödüllendirildiği tespit edilen Müstecabi Abdurrahman Zeki Efendi olmuştur. Abdurrahman Efendi, 1 Eylül 1896 tarihinde Gümüş İmtiyaz Madalyası, 3 Ağustos 1897 tarihinde Yunan Muharebe Madalyası almıştır (BOA. DH. SAİDd. 54/141). Gümüş imtiyaz madalyası devlet ve millete bağlılık gösteren ve verilen görevi başarılı şekilde yerine getiren kişilere verilirken Yunan Muharebe Madalyası ise Yunanlılarla yapılan savaşa katılıp başarı gösteren devlet adamlarına verilen madalyadır. Bu verilerden hareketle Müstecabi Abdurrahman Zeki Efendi'nin devlete olan bağlılığı, görevinde ve muharebede göstermiş olduğu başarının devlet makamlarınca ödüllendirildiği görülmektedir.

Müstecabi Abdurrahman Zeki Efendi, aldığı bu ödüller dışında nişanlarla da ödüllendirilmiştir. Bu çerçevede 14 Mart 1896 tarihinde almış olduğu Nişan-ı Ali-i Osmani, 10 Şubat 1897 tarihinde almış olduğu Mecidi Nişanı, 20 Ocak 1899 tarihinde almış olduğu İkinci Derece Mecidi Nişanı ve 1 Eylül 1902 tarihinde almış olduğu Birinci Derece Mecidi Nişanı örnek olarak gösterilebilir (BOA. DH. SAİDd. 54/141). Abdurrahman Efendi'nin Yunan Muharebe Madalyası dışında askeri vazifelerde gösterilen başarılar için verilen Nişan-ı Ali-i Osmani ile Mecidi Nişanını da almış olması askeri alanda göstermiş olduğu başarıların çok olduğunu göstermektedir.

Son olarak tabloda Müstecabi Abdurrahman Zeki Efendi'nin, 24 Ağustos 1893 tarihinde üçüncü ve dördüncü dereceden iki ayrı rütbeye sahip olduğu görülmektedir (BOA. DH. SAİDd. 54/141). Üçüncü dereceden rütbe ile ödüllendirilen bir diğer isim Yusuf Sırrı Efendi'dir. Yusuf Sırrı Efendi, bu ödülünü 25 Aralık 1901 tarihinde Ordu Kâzasında baş tahsildar olarak görev icra ederken göstermiş olduğu başarıdan dolayı almıştır (BOA. DH. SAİDd. 127/93). Memurların çalışma motivasyonunu yüksek tutmak için başarı karşısında ödüllendirildikleri gibi suç veya kanun dışı girişimde bulunmaları durumunda cezalandırıldıklarına dair sicil kayıtlarına işlenen verilerin Sürmeneli devlet adamları için de tutulduğu tespit edilmiştir.

Memurların Usulsüz Davranışları ve Cezalandırılması

Sicill-i Ahvâl defterlerinde memurların sicil kayıtlarına dair bilgi verilen son konu ise beşinci kısımda ele alınmıştır. Buna göre şahsın devlet memurluğuna atandığı ilk vazifeden icra ettiği son göreve kadar hakkında şikâyet ve şüphenin olup olmadığı, işten el çektirilmişse hangi tarihte ve ne sebeple çektirildiği, açıkta kaldıktan sonra tekrar bir işe başlayıp başlamadığı, açıkta kaldığı süreç zarfında maaşını alıp almadığı, muhakeme süreci yaşayıp yaşamadığı ve beraat etmesi halinde beraat evrakının olup olmadığına dair veriler aktarılmıştır (BOA. DH. SAİDd. MEM. 1/3). Sicil kaydının beşinci bölümünü oluşturan bu suallere Sürmene doğumlu olup görev icra eden yirmi beş memurdan sadece üçünün sicil kaydında cevap bulunmuştur. Bu doğrultudaki veriler tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Ceza Yaptırımına Tabi Tutulan Sürmeneli Memurlar

Memur	Suç Türü	Yaptırım	Tarih
Mustafa Vehbi Efendi	Görevi Suiistimal Etmek	Görev Azli	8 Mart 1886
Yusuf Efendi	Görevi Suiistimal Etmek	Görev Azli	25 Aralık 1884
İlyas Necati Efendi	Zimmete Para Geçirme	-	14 Temmuz 1910

Kaynak: BOA.DH.SAİDd. 93/367, 8/621, 165/81.

Tablo 5'teki verilerden hareketle hakkında görevini suiistimal ettiğine dair şikâyet bulunan isimlerden birinin Mustafa Vehbi Efendi olduğu söylenebilir. Mustafa Vehbi Efendi, eğitim sürecini tamamladıktan sonra 15 Mart 1879 tarihinde Sürmene Kâzasında müftü olarak vazifelendirilmiştir. Lakin görevi esnasında birtakım usulsüz davranışlarda bulunduğuna dair şikâyetler meydana gelmiştir. Şikâyetler doğrultusunda hakkında icra edilen muamele neticesinde suçlu bulunarak görev yerinin değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda yer değişikliği yapılana kadar görevden el çektirilmesine karar verilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 93/367). Mustafa Vehbi Efendi örneğinde olduğu gibi hafif suç işleyen memurların bölge ahalisi ile iç içe olmasının önüne geçmek ve birtakım usulsüzlükleri önlemek adına memurun yer değişikliği uygulaması sıklıkla başvurulmuş cezalandırma yöntemi olduğu söylenebilir.

Görevden azledildiğine dair tabloda veri işlenen bir diğer memur, Yusuf Efendi'dir. Yusuf Efendi, 18 Mayıs 1880 tarihinde aylık 300 kuruş maaş karşılığında Trabzon Bidayet Mahkemesinde zabıt kâtibi olarak göreve başlamıştır. Bu görevi icra etmesi sırasında usulsüz davranışta bulunduğuna dair suçlamalar meydana gelmiştir. Yapılan suçlamalar doğrultusunda harekete geçen Adliye Nezâreti, Trabzon Valiliğinden bilgi istemiştir. Trabzon Valiliğinden gelen bilgiler her ne kadar Yusuf Efendi hakkında isnat edilen iddiaların asılsız olduğu, görevini layıkıyla yerine getirdiği belirtilmiş olsa da Adliye Nazırı Hasan Fehmi Efendi'nin incelemeleri neticesinde Yusuf Efendi hakkında soruşturmanın yapılması kararlaştırılmıştır. Yapılan soruşturma neticesinde Yusuf Efendi'nin 13 Ekim 1879 ile 18 Mayıs 1880 tarihleri arasında icra etmiş olduğu Trabzon Meclis-i Temyiz Kalemi mukayyitlik görevi sırasında hasılat gelirlerini eksik olarak kayıtlara işlediği tespit edilmiştir. Bu gerekçe doğrultusunda 25 Aralık 1884 tarihinde

Adliye Müfettişliği tarafından görevi suiistimal etme gerekçesiyle Yusuf Efendi'ye görevden el çektirilmiştir (BOA. DH. SAİDd. 8/621). Bu örnekten hareketle suç işlediği isnat edilen devlet memurlarının suçunun sabit olup olmadığının anlaşılması için soruşturma sürecinin yürütüldüğü ve bu süreç zarfında sanığın suçlu olarak görülmediği söylenebilir. Bu durum ise Osmanlı bürokrasisinde hukuki uygulamalara verilen önemi göstermektedir. Soruşturma neticesinde ise suçu sabit görülen devlet memurunun cezalandırılması ise devlet bürokrasisinin işleyiş fonksiyonunu olumsuz etkilememesi adına atılmış önemli adım olarak yorumlanabilir.

Yusuf Efendi örneğinde olduğu gibi görevi suiistimal etmekten dolayı yargılanan isimler dışında zimmete²² para geçirmek veya yolsuzluk²³ yapmak gerekçesinden dolayı hakkında yasal işlem başlatılan memurlar da olmuştur. İlyas Necati Efendi örnek olay olarak incelenebilir. 1896 ile 1910 yılları arasında Giresun ve Bandırma Rüsûmat Müdüriyetlerinde görev icra eden İlyas Efendi hakkında her ne kadar vazifesini icra ederken herhangi bir suçtan ve suçlamadan dolayı yargılanmadığı, görevini layıkıyla yerine getirdiği belirtilmiş olsa da memur hakkında sicil kaydı düzenlendiğinde vazifesi karşılığında almış olduğu maaş tutarları dışında 14 Temmuz 1910 tarihinde zimmetinde 500 kuruşun fazla çıktığı saptanmıştır. Bu karar doğrultusunda cezalandırılması doğrultusunda gerekli işlemler yapılmıştır (BOA. DH. SAİDd. 165/81). Zimmete para geçirme suçunun cezalandırılması ve bu tür girişimlere müsamaha göstermemesi devletin kayıt dışı ekonomik girişimlere karşı göstermiş olduğu tepkiyi açıkça ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Sicil kaydı veya bir diğer ifadeyle biyografi, devlet memurlarının faaliyetleri bakımından önemli kaynaklar arasında yer almıştır. İslam dünyasında yaygın olarak tutulan hâl tercümeleleri Osmanlı Devleti'nde de; padişahlar, devlet erkani, ulema, sanatkârlar ve diğer memurlar ile ilgili tutulmuştur. Bu gibi kayıtlar devletin farklı kurum ve kademelerinde görev icra etmiş olan memurlarla ilgili de tutulmuştur.

Makalenin konusu olan Sürmeneli memurların sosyal kökenlerine dair bilgi veren sicil kayıtları incelendiğinde yirmi beş memurdan yirmisi Sürmene Kâzasının merkezinde, diğer beşi ise kâzaya bağlı köylerde doğmuşlardır. Bu isimlerden Ömer Behçet Efendi Koğans köyü, Mustafa Zihni Efendi Zarha köyünde, Hasan Tahsin Efendi Vizera köyünde, Hüseyin Hasan Efendi Gölansa köyünde ve son olarak Mustafa Vehbi Efendi Günşarki (Gönoşara) köyünde

²² Bir devlet veya özel kurumda görev yapan memurun kamu kaynağını veya parasını kendi çıkarları ve menfaatleri doğrultusunda kullanmak üzere yasadışı yollarla şahsi bütçesine katmasıdır. Bkz. (Özsemerci, 2003, s. 20).

²³ Şahsi çıkarlar uğruna kamu yararının zarara uğratılması şeklinde tanımlanabilir. Bkz. (Kırlı, 2015, s. 9).

dünyaya gelmiştir. Memurların 1825 ile 1886 yılları arasında dünyaya gelmiş oldukları saptanmıştır. Ancak Hacı Osman Remzi Efendi'nin doğum tarihine dair sicil kaydında bilgi bulunmamaktadır. Memurların genel olarak Hacı, Müstecabi, Hafız, Sedefzade ve Kâtipzade gibi şöhretlere, Efendi gibi unvanlara sahip oldukları görülmektedir. Lakin sadece Müstecabi Abdurrahman Zeki, Bey unvanıyla kayıtlara işlenmiştir. Sosyal köken bakımında memurların babalarının isim, şöhret, unvan ve mesleklerine dair bilgiler de kayıtlara işlenmiştir. Buna göre Kaptan, Büyükcazade, Hacı, Sarı Ahmedzade, Yakubzade, Büyük Limanzade ve Mirazade gibi şöhretlere sahip oldukları saptanmıştır. Memurlara nazaran babalarının kullanmış oldukları unvanlar arasında Efendi ve Bey dışında Ağa ve Kaptan da yer almıştır. Babaların icra etmiş oldukları son görevlerine dair verilen bilgilere bakıldığında ise kaptanlık, devlet memurluğu, daire müdürlüğü, tüccarlık, meclis azalığı ve katiplik gibi vazifeler üstlendikleri görülmektedir. Yirmi beş memurun yirmi dördü Müslüman iken sadece Anesti Efendi'nin gayrimüslim ve Rum milletinden olduğu saptanmıştır.

Sicil kaydında memurların eğitim durumlarına dair bilgiler aktarılmıştır. Buna göre memurlar genel olarak Sürmene ve çevresi, Trabzon, Tirebolu, Ünye ve Şile gibi yerlerde bulunan sıbyân, rüştiye veya idâdi mekteplerinin yanı sıra medreselerde eğitim görmüşlerdir. Diğer taraftan Mehmed Said Efendi, Darümuallimin Mektebinde, İzzet Efendi Mekteb-i Nüvvâb'da, Hafız Mehmed Efendi Mekteb-i Hukuk-u Şahanede, Müstecabi Abdurrahman Efendi Mekteb-i Mülkiye-i Şahanede, İlyas Necati Efendi İstanbul Numune-i Terakki Mektebinde, Sedefzade Mehmed Şükrü Efendi Şile Mülkiye Mektebinde ve Ömer Efendi Darüşsafaka Mektebinde eğitim görmüştür. Anesti Efendi'nin Sürmene Rum Sıbyân Mektebinde eğitim gördüğüne dair kayıttan hareketle bölgede bir Rum mektebinin eğitim verdiği söylenebilir. Bu durum ise bölgede Rum mektebinde ihtiyaç duyulacak kadar gayrimüslim nüfusun varlığını göstermektedir. Bahsedilen türdeki kurumlarda eğitim alan yirmi beş memurun bildiği lisanlara bakıldığında ise on bir memurun Arapça, dokuz memurun Farsça, iki memurun Fransızca ve bir memurun Rumca okuryazar veya bu lisanlara aşina olduğu saptanmıştır. Hasan Tahsin Efendi, Mustafa Zihni Efendi, Yusuf Sırrı Efendi, Mustafa Kazım Efendi, İlyas Necati Efendi, Ömer Behçet Efendi ve Yusuf Mazhar Efendi Türkçe dışında ikinci bir dile sahip olmayan yedi memurdur.

Sicil kayıtlarında hakkında ayrıntılı bilginin aktarıldığı bir diğer husus memurların istihdam sahaları olmuştur. Çalışmanın üçüncü başlığı altında ayrıntılı şekilde ele alınan memurların istihdam sahaları, atanma tarihleri, görevden ayrılış tarihleri ile aldıkları maaşlara dair detaylı bilgi aktarılmıştır.

Memurların genel olarak Sürmene Kâzasında Müftülükte, Belediyede, Rüsûmat Memurluğunda, Tapu Dairesinde, Tahrirat Katipliğinde, Nüfus Dairesinde, Vergi Dairesinde, Kaymakamlıkta, Bidayet Mahkemesinde, Mal Müdürlüğünde ve Reji Memurluğunun farklı kademelerinde vazife üstlenmişlerdir. Sürmene Kâzası dışında memurların farklı sahalarda görev icra ettikleri

saptanmıştır. Bu sahalardan biri eğitim kurumlarıdır. Canik Sancağı Mekteb-i İdâdisi, Trabzon Mekteb-i İdâdisi, Samsun Mekteb-i İdâdisi, Bağdat Mekteb-i İdâdisi, Trabzon İdâdisi, Samsun İdâdisi, Davut Paşa İdâdisi, Davut Paşa Rüştiyesi ve Ünye Mekteb-i Rüştiyesi bu kurumlara örnek olarak verilebilir. Eğitim sahası dışında adliyeye bağlı kurumlarda da görev üstlenmiş memurlar olmuştur. Bu kurumlara Çerkes Bidayet Mahkemesi, Of Bidayet Mahkemesi, Zihne Kâzası Bidayet Mahkemesi, Muş Sancağı Bidayet Mahkemesi, Kozan Sancağı Bidayet Mahkemesi, Canik Sancağı Bidayet Mahkemesi, Trabzon Temyiz Mahkemesi ve Trabzon Bidayet Mahkemesi örnek olarak verilebilir. Sürmeneli memurların yoğun olarak istihdam edildikleri bir diğer kurum ise Rüsûmat Nezâreti olmuştur. Adı geçen memurların bir kısmı; nezârete bağlı olan Of Rüsûmat Memurluğu, Gümüşhane Rüsûmat Müdürlüğü, Rize Rüsûmat Müdürlüğü, Yahyolu Rüsûmat Memurluğu, Ardeşen Rüsûmat Memurluğu, Kozagzı Rüsûmat Memurluğu, Of Rüsûmat Memurluğu, Rize Rüsûmat Memurluğu, Mapavri Rüsûmat Memurluğu, Terme Rüsûmat Memurluğu, İskele Rüsûmat Müdürlüğü, Trabzon Rüsûmat Nezâreti, Giresun Rüsûmat Müdüriyeti, Bandırma Rüsûmat Müdüriyeti ve Edirne Rüsûmat Müdüriyetinde görev icra etmişlerdir.

Maliye'de görev üstlenen memurların ise Tirebolu Kâzası Tahrirat Kâtipliği, Of Kâzası Tahrirat Kâtipliği, Of Kâzası Vergi Dairesi, Ordu Kâzası Sandık Eminliği, Ordu Kâzası Baş Tahsildarlığı, Ordu Kâzası Tahsilat Müfettişliği, Of Kâzası Ağnam İdaresi, Of Askerîye İane Komisyonu, Of Kâzası Mal Müdürlüğü, Of Kâzası Mal Müdürlüğü, Manastır Tahsilat Müdürlüğü, Adana Muhasebe Kalemligi ve Trabzon Vilâyeti Aşar İdaresi gibi kurumlarda vazife icra etmişlerdir. Ziraat Bankasına bağlı olan Of Kâzası Ziraat Bankası, Atina Ziraat Bankası, Lazistan Sancağı Ziraat Bankası ve Ordu Kâzası Ziraat Bankasında görev yapmışlardır. Orman İdaresinde istihdam sahası bulan memurlar ise Çatalca Derbent Orman Dairesi, Şile Kâzası Vakıf Ormanlar Dairesi ve Vakıf Ormanlar İdaresinde vazife üstlenmişlerdir. Naiplik yapan memurlar bulunmakla birlikte bunlar Keskim, Tortum, Nemrut ve Of gibi kâzalarda görev yaparken Osmancık ve Şile Kaymakamlığı da memurlar için istihdam sahası olmuştur. Memurların görev icra ettiği diğer kurumlar ise Defter-i Hâkânî Mektub-î Kalemi, Mabeyn-i Hümayun, Trabzon Vesile-i Ticaret Tütün Fabrikası, Trabzon Vilâyet-i Meclis-i İdaresi, Of Zabıta Dairesi ve Of Tapu Dairesidir.

Memurların sicil kayıtlarına dair tutulan verilerde değinilen bir diğer konu memurların vazifelerinde göstermiş oldukları başarıdan dolayı almış oldukları ödüller olmuştur. Bu bağlamda Mehmed Said Efendi terfi, Hüseyin Hasan Efendi Tahlisiye Madalyası, Yusuf Efendi, maaş zammı, Müstecabi Abdurrahman Zeki Bey maaş zammı ve terfiinin yanı sıra Üçüncü Dereceden Rütbe, Dördüncü Dereceden Rütbe, Nişan-ı Ali-i Osmani, Gümüş Madalyası, Mecidi Nişanı, Yunan Muharebe Madalyası, İkinci Derece Mecidi Nişanı ile Birinci Derece Mecidi Nişanı, Yusuf Sırrı Efendi Üçüncü Dereceden Rütbe, Veysel Efendi, Ömer Efendi ile Ömer Behçet Efendi maaş zammı ve son olarak Hacı Osman Remzi Efendi ise terfiyle ödüllendirilmiştir. Bu gibi ödüllendirme yöntemiyle memurların çalışma

motivasyonları yükseltmeye çalışılmıştır. Memurların motivasyonunu yükseltmeye yönelik bu gibi ödüllendirmelerin yanı sıra yasadışı girişimlerde bulunan memurların cezalandırıldığına dair kayıtlar da hâl tercümelerine işlenmiştir. Bu çerçevede Sürmene doğumlu Mustafa Vehbi Efendi ile Yusuf Efendi hakkında icra edilen muhakeme neticesinde görevi suiistimal etme gerekçesiyle görevden azledilmişken, İlyas Necati Efendi hakkında ise zimmete para geçirme gerekçesiyle dava açılmıştır. Lakin davanın ne yönde seyrettiği ve yaptırımın ne olduğuna dair sicil kaydında bilgi işlenmemiştir.

Yazar Katkı Oranları ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup yazar katkısı %100'dür. Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri (Osmanlı Arşivi-BOA)

Dâhiliye-Defterler (DH. SAİDd.): 1/9, 8/13, 8/621, 11/317, 12/99, 13/207, 54/141, 71/125, 93/367, 109/227, 113/397, 118/441, 118/393, 125/165, 127/93, 128/147, 129/239, 132/33, 132/153, 134/109, 161/301, 165/81, 167/361, 169/205, 174/321, 179/331, 183/131, 193/95.

Dâhiliye-Memur Sicil Zarfları (DH. SAİDd. MEM.): 1/3, 29/6.

Şurâ-yı Devlet Sicilleri (ŞD. SAİD.): 7/13, 14/2.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Arı, F. (2021). *Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Kadı ve Müderrislerin İstihdamı (1756-776)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Aksoy, F. (1992). *Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Kıyı Yerleşiminin İncelenmesi Sürmene*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aktürk, S. (2018). Sicill-i ahval kayıtlarına göre Midyatlı memurlar, *Tarih Okulu Dergisi*, 11(XXXV), 726-748.

Akpınar, M., (1998). *Reji İdaresi (1908-1925)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Asoğlu, İ. (2018). Osmanlı son döneminde Urfa'da bir Ermeni yerleşkesi: Telfutur mahallesi ve sakinleri, *Turkish Studies History*, 13 (24), 17-32.

Atam, Ş. (2018). Osmanlı Devleti'nde Niğdeli gayr-i müslim memurlar, *Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 211-228.

Ay, N. (2001). Tanzimattan sonra mali hukukumuzda meydana gelen gelişme ve değişimler, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (3-4), 173-188.

Aygün, N. (2009). Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında Karadeniz'in güney kesiminde iktisadi faaliyetler, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 6 (23), 41-76.

Aydın, Y. E. (2017). 19. yüzyıl'da Doğu Karadeniz'in küçük limanlarındaki ve iskelelerindeki ticari faaliyetler, *VIII. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu*, 33-50.

Ayönü, Y. (2008). Türkiye Selçuklu Devleti ile Trabzon İmparatorluğu arasında Karadeniz bölgesindeki hakimiyet mücadeleleri (1204/1243), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 23 (1), 15-36.

Bal, M. A. (2011). Trabzon'un Rus donanmasıyla bombardımanı ve bombardımanın Trabzon'a etkileri (1914-1916), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27 (81), 545-576.

Bal, M. A. (2016). Birinci Dünya savaşı'nda Trabzon araklı'da yaşanan işgal olayları ve işgal acıları (1914-1918), *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 15 (30), 31-58.

Bal, M. A. & Dağdelen, İ. (2012). *Osmanlı Arşiv Belgelerindeki Trabzonlu Devlet Adamları ve Bürokratlar (1879-1909)*. İstanbul: Trabzon Kitaplığı.

Başaran, M. (2013). Sicill-i ahval defterlerine göre Bergama doğumlu memurlar (1827-1892), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVIII(1), 77-103.

Başaran, M. (2018). Sicill-i ahval defterlerinde kuşadası doğumlu memurlar (1826-1885), Mustafa Yıldırım, Kemal Ramazan Haykıran, (Ed.), *Çaka Bey'den Günümüze Kuşadası ve Çevresinde Türk Tarihi*, İçinde, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (2010). İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.

Bay, A. & Eker, O. (2018). Sicill-i ahval defterlerine göre Batumlu Osmanlı alimleri, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 83-114.

Bilgin, M. (1990). *Sürmene Tarihi*. İstanbul: Sürmene Belediyesi Kültür Yayınları.

Bilirli, T. (2020). *Bolulu Devlet Adamları Sicill-i Ahval Defterlerine Göre*. İstanbul: ARK Kitapları.

Bozkurt, N. (2011). Sicill-i ahval defterlerine göre Simavlı memurlar, *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-12.

Coşar, M. (2016). Bir kıyamet provası: göçe sürgün hayatlar, *Göç Dergisi*, 3 (2), 166-174.

Çakaloğlu, C. (2004). Sicill-i ahval kayıtlarına göre Osmanlı Devleti'ndeki Manisalı mülki amirler, *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 25, 221-242.

Çakıcı, N. (2018). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Trabzon'un nüfusuna dair bir değerlendirme, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4 (6), 331-345.

Çavdar, N. (2018). Sicill-i ahval defterlerine göre Osmanlı Devleti'nin son döneminde Muşlu memurlar (1879-1909), 203-213. *Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyumu*, 10-12 Mayıs 2018, Haz. Arzu Güneç Saygın, Murat Saygın, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Çavdar, N. & Çelikkut, E. (2020). XIX. yüzyıl'ın ikinci yarısında Kıbrıslı memurlar örneğinde prosopografik bir değerlendirme, *ÇAKÜK Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1), 353-375.

Çetin, A. (2005). Sicill-i ahval defterleri ve dosyaları hakkında bir araştırma, *Vakıf Dergisi*, 29, 87-104.

Çoban, H. (2023). Osmanlı taşrasında mahkûm olmak: Ergani Madeni Umumi hapishanesi üzerine bir inceleme (1850-1920), *Asia Minor Studies*, 11 (1), 70-90.

Dağ, M. (2021). XX. yüzyıl başlarında Reji İdaresi'nde kayıt dışı ekonomi davası: Menbiç Reji Memurluğu örneği (1910-1911), *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 207-228.

Dağ, M. (2022). Osmanlı taşrasında yabancı sermaye yatırımı: Siverek Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ile Reji Memurluğu (1881-1925), *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 59-78.

Dağdelen, İ. (2004). *Sicill-i Ahval Defterlerinde Ünye Doğumlu Osmanlı Devlet Adamları*. İstanbul: Ünyeliler Derneği Yayınları.

Değirmendere, M. (2015), *Osmanlı Devleti Taşra İdaresindeki Dönüşümün Valilik Kurumu Üzerindeki Yansımaları (Hüdavendigar Eyaleti Örneği 1839-1908)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Demirci, S. & Saraç, H. (2012). XIX. yüzyılda Trabzon eyaletinin idari birimi olarak Atina/Pazar kazası, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 1-14.

Deveci Bozkuş, Y. (2020). Sicill-i Ahval kayıtlarına göre Afyonkarahisar doğumlu Ermeni memurlar, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6 (1), 13-25.

Diloğlu, H. (2021). *Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Üsküp Doğumlu Memurlar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Doğantekin, R. (2017). Sicill-i ahval kayıtlarına göre Kars doğumlu memurlar (1879-1909), *Kafdağı Dergisi*, 2 (2), 97-125.

Efe, A. (2013). Sicill-i ahval kayıtlarına göre Payaslı memurlar, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (23), 181-194.

Efe, H. & Kızıl, M. (2018). Osmanlı'nın kuzey ve doğu politikası ve Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası kapsamında şekillenen doğu politikası, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (17), 197-334.

Emecen, F. (1988). Ağnam Resmi, 1, 478-479, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, Ankara: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.

Erdoğan, S. (2021). Sicill-i ahval defterlerine göre Hakkâri doğumlu memurlar, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XIV(1), 122-138.

Erkan, Ü. (2018) Türk Yurdu Dergisinde iktisat yazılarının analizi (1911-1931), *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 13-30.

Eldem, V. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Erüz, C., Peşman, E. & Köse, E. (2015). Trabzon Hyssus Limanı (Sürmene-Araklı) ve Paraskalmion (Çapar) teknesinin zamansal değişimi, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5 (12), 542-552.

Erkartal, A. (2007). *Sicill-i Ahval Defterlerindeki Safranbolulu (Zağfiranbolulu) Memurlar (1879-1909)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Findley, C. V. (2020). *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*. (Çev. Gül Çağalı Güven). İstanbul: ALFA Yayınları.

Gazel, A. A. (2007). Sicill-i ahval defterlerine göre Osmanlı dönemi'nde görev yapan Anamurlu memurlar, *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 32, 203-213.

Gündüz, A. (2011a). Sicill-i ahval defterlerine göre Kayserili müslim ve gayrimüslim memurların aldıkları madalya, rütbe ve nişanlar, *History Studies*, 3 (3), 123-145.

Gündüz, A. (2011b). Sicill-i ahval defterlerine göre Kırşehir doğumlu memurlar (1879-1909), *History Studies*, 3 (1), 131-154.

Güneş, E. (2019). *1147 Numaralı Sürmene Kazası Nüfus Defteri Değerlendirmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

İnan, K. (2002). Fatih Sultan Mehmed İstanbul'un fethi ve etkiler 9, 279-311, Ankara: *Türkler Ansiklopedisi*,

İnan, K. (2003). Trabzon'un Osmanlılar tarafından fethi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (14), 71-84.

İpşirli, M. (2020). Mülâzemet, 31, 536-537, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, Ankara: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.

Karataş, Y. (2018). Sicill-i ahval defterlerine göre Bayezidli devlet memurları, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 1-24.

Kırlı, C. (2015). *Yolsuzluğun İcadı-1840 Ceza Kanunu, İktidar ve Bürokrasi*. İstanbul: Verita Yayınları.

Kırıcı, A. Ö. & Yiğit, İ. (2011). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Çorumlu Devlet Adamları (1830-1909 yılları arası)*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Kucak, Ö. (2016). Sicill-i ahval defterlerine göre Siirt doğumlu gayr-i müslim memurlar (1879-1909), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (47), 260-268.

Küçük, C. & Ertüzün, T. (1994). Düyun-u Umumiye. Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA). Cilt: 10: 58-61. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

Kütükoğlu, M. S. (1998). Sicill-i ahval defterleri'ni tamamlayan arşiv kaynakları, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 12, 141-157.

Lowry, H. W. & Emecen, F. (2012). Trabzon, 41, 296-301, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.

Öksüz, M. (2005). Kuruluşundan 19. yüzyıla kadar Trabzon tarihine kısa bir bakış, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 5, 11-25.

Özdemir, S. (2019). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Kozan ve Cebel-i Bereketli Memurlar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Özger, Y. (2010). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Özger, Y. (2015). Sicill-i ahval defterlerinde kayıtlı Bayburtlu Osmanlı Devlet memurları, *History Studies*, 7 (4), 69-85.

Özsait, M. (1999). Eskiçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi, 35-45. *Trabzon Tarihi Sempozyumu*, 6-8 Kasım 1998, Trabzon.

Özsemerci, K. (2003). *Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi Yayınları.

Öztürk, İ. (2022). Sicill-i ahval defterlerine göre Develili memurlar, *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 21 (4), 2479-2499.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Cilt: II, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Polat, M. (2022). Sicill-i Ahâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisindeki İnegöllü Memurlar, *International Journal Of Social Inquiry*, 15 (2), 611-625.

Recaizade Mahmut Ekrem, (2018). *Araba Sevdası*, (Çev. Halit Biltekin), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sakarya, T. M. (2010). Trabzon İmparatorluğu'nda gemicilik, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 29 (48), 22-33.

Saraç, H. (2018). Sicill-i ahval kayıtlarına göre Osmanlı bürokrasisinde istihdam edilen Kayseri doğumlu gayrimüslim devlet adamları (1839-1883), *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, XV(59), 232-260.

Saraç, H. (2019). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı'nın son Devri'nde Rizeli Devlet Adamları*. Ankara: Eğitim Yayınevi.

Sarıyıldız, G. (2004), *Sicill-i ahvâl komisyonu'nun kuruluşu ve işlevi (1879-1909)*, İstanbul: DER Yayınları.

Sarıyıldız, G. (2009). Sicill-i Ahval Defterleri, 37, 134-136, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.

Saylan, K. (2016). Sicill-i ahvâl defterlerine göre Gümüşhane doğumlu memurlar hakkında bazı tespitler, *Mavi Atlas Dergisi*, 7, 76-94.

Soyluer, S. (2008). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Muğlalı Devlet Memurları (1879-1909)*. Muğla: Muğla Belediyesi Yayınları.

Karakök, T. (2017). Trabzon Rum İmparatorluğu hakkında bir bibliyografya denemesi, *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 2 (1), 1-17.

Karamursal, Z. (1989). *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kahraman, S. & Şişmanoğlu, G. (2019). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Devralınan iktisadi yapı, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 1 (2), 40-52.

Tekdal, D. (2020). Osmanlı taşrasında görevli memurları durumuna dair bir örnek: sicill-i ahval kayıtları ışığında Malatya doğumlu memurlar, *Tarih Okulu Dergisi*, 13 (XLIV), 83-128.

Tellioglu, İ. (2004). Trabzon Rum Devleti'nin kuruluşu hakkındaki tartışmalar, *Erdem Dergisi*, 14 (41), 139-146.

Telliođlu, İ. (2018). Selçuklulardan Osmanlılara Trabzon, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 72, 367-398.

Trabzon (1884), 10, 7169-7280, Anadolu Yayıncılık, *Yurt Ansiklopedisi*.

Trabzon Vilâyet Salnamesi, Hicri: 1322.

Türkmenoğlu, M. A. (2016). *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon (Şer'îye Sicillerine Göre)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Uğurlu, Ü. (2013). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tokatlı Devlet Memurları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Yadi, A. (2012). Sicill-i ahval defterlerine göre Ordu doğumlu memurlar, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (6), 300-312.

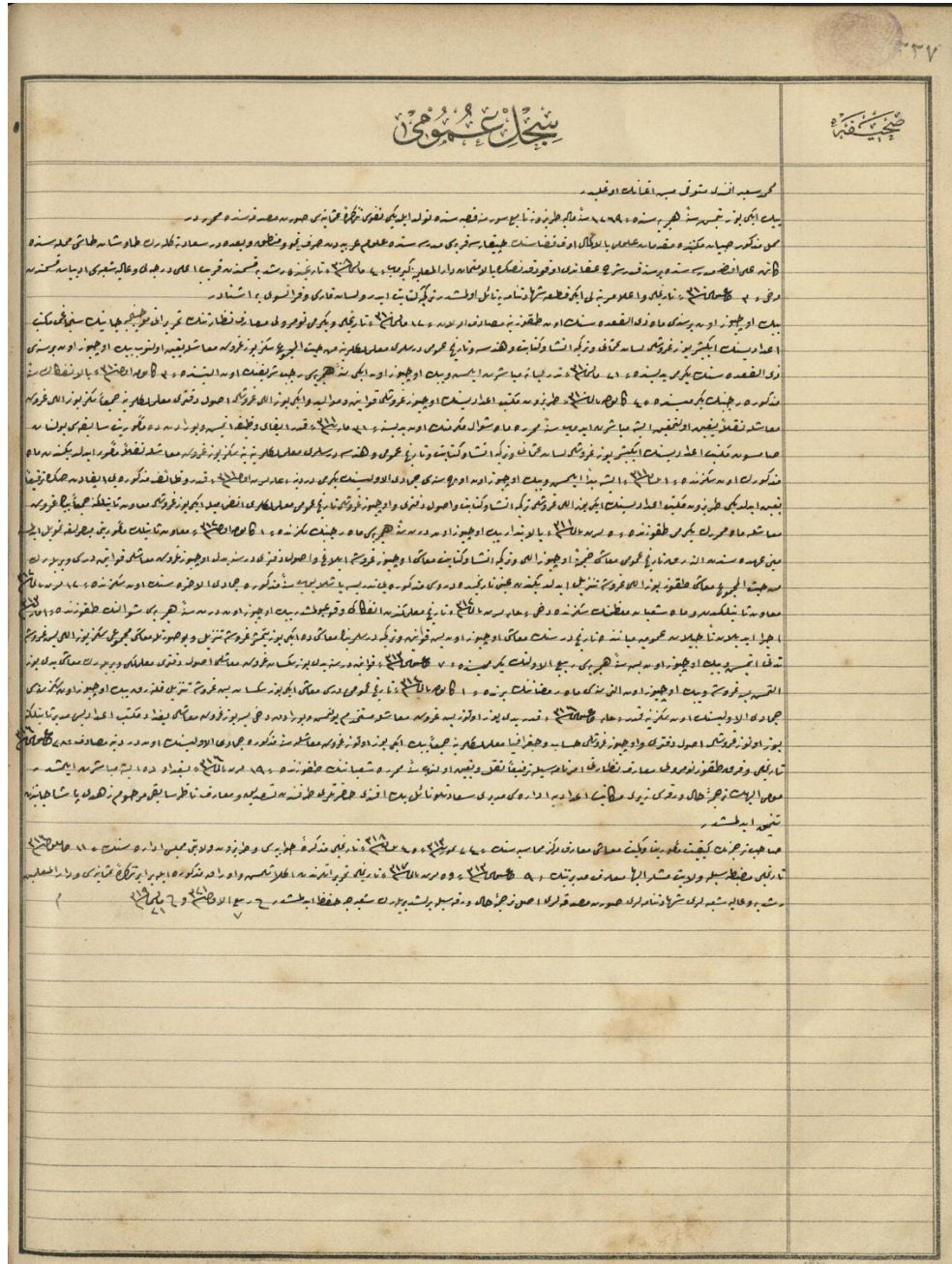
Yadi, A. (2021). *Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Giresunlu Memurlar (1879-1909)*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

Yurtoğlu, N. (2021). Atatürk dönemi'nde Türkiye'de tütün yetiştiriciliği ve politikası (1923-1938), *Belgi Dergisi*, 22, 2021, 151-194.

Yüksel, A. (2004). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*. İstanbul: Kitabevi, İstanbul.

EKLER

EK 1. Sürmene Doğumlu Mehmed Sait Efendi'nin Sicill-i Ahvâl Kaydı

Kaynak: BOA. DH. SAİDd. Dosya No: 109, Gömlek No: 227.

Mehmed Said Efendi, müteveffa Hüseyin Ağa'nın oğludur.

Bin iki yüz yetmiş sene-i hicriyyesinde, 1269 sene-i mâliye Trabzon'a tabi Sürmene kasabasında tevellüd ettiği, nüfûs tezkire-i osmâniyyesi suret-i musaddakasında muharrerdir. Mahallî mezkûr sıbyân mektebinde mûkaddimât ulûmu bila kâmil Of kazâsının Çaykara karyesi medresesinde ulûm-ı Arabîyyeden sârf ederek bâ'de Dersâ'âdet'e gelerek Tavşantaş mahallesinde Kâtip Ali Efendi medresesinde bir sene kadar şerh okuduktan sonra bala muteman Dârümuallîmeye girip 4 Mayıs 1308 tarihinde Rüşdîyye kısmından alıyyü'l-a'lâ derecede 3 Ağustos 1310 tarihli ve ilâm iki kıta şehâdetnâmeye nâ'il olmuştur. Türkçe kitâbet eder ve lisânı Fârisî ve Franseviye aşınadır. Bin üç yüz on bir senesi mâh-ı Zilkâ'de'sinin on dokuzuna müsâdîf olan 12 Mayıs 1310 tarihli ve yirmi numaralı Maarif Nezâretinin tahrirâtı mucibince Canik Sâncâğı Mekteb-i İ'dâdisinin ikişer yüz kuruşla lisân-i Osmani ve Türkçe inşa ve kitâbet ve hendese ve tarih umûmi dersleri muâllimliklerine, sekiz yüz kuruş maaşla tayin olunup bin üç yüz on bir senesi Zilkâ'de'sinin yirmi yedisinde 21 Mayıs 1310 mübâşeret etmiş ve bin üç yüz on iki sene-i hicriyyesi Receb-i şerifin on altısında 3 Kânûn-i evvel 1310 bil'â infikâk-ı sene-i mezkûre Receb'in yirmisinde 4 Kânûn-i sâni 1310 Trabzon Mekteb-i İ'dâdisinin üç yüz kuruşla Kavânin ve iki yüz elli kuruşla ahvâl-i defteri muallimliklerine cem'an sekiz yüz elli kuruş maaşla nâklen tâyin el tahkik işe mübâşeret edip sene-i muharer mâh-ı Şevvâl'in on yedisinde 31 Mart 1311 tarihine kadar ifâ-i vâzife etmiş ve burada memuriyet sabıkası bulunan Samsun Mekteb-i İ'dâdisinin ikişer yüz kuruşla Lisân-i Osmâni ve Türkçe inşa ve kitâbet ve tarih-i umûmi ve hendese dersleri muallimliklerine, yine sekiz yüz kuruş maaşla naklen memur edildiğinden mâh-ı mezkûrun on sekizinde 1 Nisan 1311 mübâşeret etmiş ve bin üç yüz on üç senesi Cemaziy'l-evvel'inin yirmi dördünde 3 Teşrin-i evvell'in 1311 kadar vezâ'if mezkûreyi ifadan sonra terfi'en tâ'yin edildiği Trabzon Mekteb-i İ'dâdisinin iki yüz elli kuruşla Türkçe inşaat ve kitâbet ve ahvâl-i defteri ve üç yüz kuruşla tarihi umum-i muallimleri inzihama iki yüz kuruşla mu'âvin-i sâniligine cem'an bin kuruş maaşla mâh-ı Muharrem'in yirmi dokuzunda 5 Teşrin-i sâni 1311 bilâ ibtidâr bin üç yüz on dört sene-i hicriyyesi mâh-ı Receb'in sekizinde 1 Kânûn-i evvel 1312 mu'âvin sâniligine memuriyeti mübâşirliğe tâhvil edilmiş yani uhdesinden alınarak tarihi umûm-i maaşı cem'an üç yüz elli ve Türkçe inşa ve kitâbet maaşı üç yüz kuruşa iblâğı ve ahvâl-i defteri dersin bedeli üç yüz kuruş maaşla Kavânin dersi verilerek maaşı dokuz yüz elli kuruşa tenzil edildiğinden aynı tarihi mezkûrede ba tedrise başlayıp sene-i mezkûre Cemaziye'l-âhire'sinin on sekizinde 12 Teşrin-i sâni 1312 muavin sâniliginden ve mâh-ı şubatın sekizinde dâhi 3 Teşrin-i sâni 1312 tarihi muallimliğinden infikâk vuku bulmuştur. Bin üç yüz on dört sene-i hicriyyesi Şevvâl'in dokuzunda 1-5 Mart 1313 tarihinde icra edilen tadilât-ı umûmiye meyânına tarih dersinin maaşı üç yüz on beş Kavânin ve Türkçe derslerine maaşı da iki yüz yetmiş kuruşa tenzil ve bu sûretle maaşı cem'an sekiz yüz elli beş kuruşa tedni etmiş ve bin üç yüz on beş sene-i hicriyyesi Rabiullevvel'in yirmisinde 7 Ağustos 1313 Kavânin dersine bedeli yüz seksen kuruş maaşla ahvâl defteri muallimliği verilerek maaşı bedeli

yüz altmış beş kuruşa ve bin üç yüz on altı senesi mâh-ı Ramazân'ın birinde 1 Kânûn-i sâni 1314 tarihi umûmi ders maaşı iki yüz seksen beş kuruşa tenzil kılınarak bin üç yüz on sekiz senesi Cemazeyi'l-evvel'isinin on sekizine kadar 3 Ağustos 1316 kadar bedeli yüz otuz beş kuruş maaşla müstâhdim bulunmuş ve buradan dâhi beş yüz kuruş maaşla Bağdat Mekteb-i İ'dâdisi müdür-ü sâniligine yüz otuz kuruşla ahvâll-i defteri ve üç yüz kuruşla hesap ve Coğrafya muallimliklerine cem'ân bin iki yüz otuz kuruş maaşla sene-i mezkûre Cemazeyi'l-evvel'isinin on dördüne müsâdif 28 Ağustos 1316 tarihli ve kırk dokuz numaralı Maarif Nezâreti emirnamesiyle terfi'en nâkil ve tâ'vin olunup sene-i mezkûrun Şa'bân'ın dokuzunda 19 Teşrîn-i-sâni 1316 Bağdat'ta işe mübâşeret etmiştir. Mumâ İleyhin tercüme-i hâl varakası ziri Mukâyit İ'dâdi İdaresi müdürü sââdetli Nail Bey Efendi hazretleri tarafından tasdik ve Maarif nazır sâbıkı merhum Zühdü Paşa cânibinden tâsdik edilmiştir. Sahib-i tercümesinin keyfiyeti memuriyet ve kıymet maaşı Maarif merkezi muhasebesinin 24 Temmuz 1313 ve 4 Nisan 1318 tarihli mezkûre-i cevabiyesi ve Trabzon Vilâyeti Meclisi İ'dâresi'nin 11 Eylül 1313 tarihli mazbatasıyla vilâyeti müşârûl ileyhin Maarif Müdürlüğünün 9 Ağustos 1313 ve 5 Teşrîn-i sâni 1317 tarihli tahriratlarından anlaşılmiş ve evrak-ı mezkûre ile beraber tezkire-i osmâniyesi muallimin rüşdiyyede ve âli'ye şubeleri şehâdetnâmeleri sûreti musaddakaları asıl tercüme-i hâl varakasıyla birleştirilerek şubece hafz edilmiştir. 7 Râbiu'l-evvel 1321/21 Mayıs 1319.